

บทที่ 2

เอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ประชาคมนานาชาติ ถึงความจำเป็นที่จะให้วัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาควบคู่กันไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสำคัญในเรื่องนี้ ทำให้องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2531-2540 เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม เน้นปัจจัยด้านวัฒนธรรมในกระบวนการพัฒนาและกระตุ้นทักษะในแง่สร้างสรรค์ เพราะวัฒนธรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญของพื้นฐานชีวิตและสังคมอันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน

การดำเนินงานด้านทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมนั้น มีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการคือ

1. เพื่อให้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา
2. เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
3. ขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในสังคมด้วยวัฒนธรรม
4. ส่งเสริมความร่วมมือทางด้านวัฒนธรรมระหว่างประเทศ

วัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อดังกล่าว เพื่อกระตุ้นให้ประเทศสมาชิกได้มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีส่วนเสริมสร้างสัมฤทธิผลในการพัฒนาและความเข้าใจระหว่างชุมชนต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ ประเทศไทยซึ่งได้เข้าร่วมดำเนินงานเนื่องในทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมด้วย โดยจัดตั้งโครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย และกำหนดจุดเน้นในการดำเนินงานแต่ละปีดังนี้

พ.ศ. 2537 เน้นปรีชารงค์วัฒนธรรมไทย

พ.ศ. 2538 เน้นวัฒนธรรมกับการพัฒนา

พ.ศ. 2539 เน้นวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว

พ.ศ. 2540 เน้นวัฒนธรรมกับสื่อสารมวลชน

การที่รัฐบาลต้องริบเร่งวางนโยบายสืบสานวัฒนธรรมไทย เพราะในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปโดยให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี องค์อุปถัมภ์ภมรตถวัฒนธรรมไทย ได้มีพระราชดำรัสในพิธีเปิดปีแห่งการรณรงค์เพื่อส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมไทย ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2537 ดังนี้

...ชาติไทยของเรามีความเจริญด้วยศิลปวัฒนธรรมจรรยา และศิลปวัฒนธรรมอันครบถ้วนทุกสาขา ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่าและเป็นนิมิตหมายสำคัญอย่างเอก ที่แสดงให้เห็นความเป็นชาติไทย คนไทย ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่นคนอื่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยพึงศึกษาให้เห็นแจ้งถึงคุณค่าและพยายามถนอมรักษาไว้ ด้วยความรู้ ความสามารถ และความฉลาดรอบคอบ เพื่อมิให้ต้องสูญหายหรือแปรสภาพไปในทางเสื่อม ในการนี้ ทุกคนจะต้องทราบแก่ใจโดยตระหนักว่า การศึกษาและรักษาวัฒนธรรมไทยแท้จริงก็คือ การจรรโลงรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยของชาติไทย และคนไทยแต่ละคนไว้นั้นเอง...

จากแนวพระราชดำริเกี่ยวกับงานศิลปวัฒนธรรมไทย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นเรื่องของประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยให้คนไทยอยู่รอดในสังคมไทยและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในขณะนี้ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันได้มีการหุ้ดเรื่องของวิกฤตการณ์ทางด้านวัฒนธรรม อันได้แก่ การละเลยในการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือและเป็นเป้าหมายในการพัฒนา ซึ่งเรื่องนี้สอดคล้องกับผลการ

สัมมนาแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี จอมเทียน จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 3-4 มีนาคม พ.ศ.2538 ซึ่งผลการสัมมนานั้น สรุปเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมดังนี้

...วัฒนธรรมไทยมีความสำคัญในฐานะส่งเสริมการพัฒนาคน บนพื้นฐานรากเหง้าของความเป็นไทย ทางด้านพัฒนาสังคมนั้น ที่ประชุมร้อยละ 99 เห็นว่า สังคมวัฒนธรรมและค่านิยมแบบไทย ๆ ถูกกลืนโดยวัฒนธรรมตะวันตก ด้านปรัชญาในการพัฒนาที่ประชุมร้อยละ 100 เห็นว่า ควรจะต้องมีการปรับแนวคิดการพัฒนาเสียใหม่ โดยเน้น "คน" ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ เป็นศูนย์กลางหรือจุดหมายหลักในการพัฒนา และเป็นที่ยอมรับกันว่า ในสภาพการพัฒนาประเทศตามแนวคิดที่เน้นความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจอย่างเดียว สร้างให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมต่างประเทศ...

ความไม่สมดุลระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมต่างประเทศ ที่เกิดขึ้นเพราะคนไทยขาดการสืบสานวัฒนธรรมไทย บนฐานแห่งการศึกษาที่แท้จริง ซึ่งแท้จริงแล้ว ระดับที่เป็นรากฐานที่สุดได้แก่ "ศีลธรรม" คือ ความจริงตามธรรมชาติของธรรมชาติ ต่อจากศีลธรรม ก็คือ สิ่งที่เรียกว่า "จริยธรรม" อันได้แก่ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับความดีงาม ซึ่งเป็นจริงที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ และจากนั้นจึงจะมาถึง "วัฒนธรรม" ซึ่งเป็นรูปแบบหรือเป็นวิธีการปฏิบัติที่จะให้เกิดผลจริง ตามที่มนุษย์ต้องการ (พระธรรมปิฎก [ป.อ. ปยุตฺโต], 2537: 3-4) ธรรมทั้ง 3 อย่างดังกล่าวเป็นทั้งเหตุและผล ที่เชื่อมต่อกันในการนำมาปฏิบัติ สำหรับวัฒนธรรมนั้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย แต่ก็ควรอยู่บนความเป็นจริง และเป็นสิ่งที่ดีงาม ดังนั้น คนจึงจำเป็นต้องได้รับการเรียนรู้และสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดดีหรือไม่อย่างไร เหมาะแก่สังคมไทยสามารถนำไปใช้แล้วเกิดผลดีทั้งทางกาย และจิตใจของตนเอง หากเป็นไปไม่ได้ตามนัยดังกล่าว คนไทยจะไม่หลงทาง และรับวัฒนธรรมต่างประเทศ ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีการวิเคราะห์ว่าดี และเหมาะสมแก่ความเป็นไทยหรือไม่

อย่างไรก็ตาม นอกจากวัฒนธรรมแล้ว คนไทยยังมีศิลปะอยู่ในจิตใจในการดำเนินการและการปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างดียิ่ง เป็นเอกลักษณ์ไทย เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษที่ได้รับมา

โดย ธรรม ทั้ง 3 อย่าง ไม่ว่าจะศิลปะจะเกิดขึ้นจากสังคมนิด ศิลปะย่อมบังประโยชน์ให้แก่คนใน การดำรงชีวิต และเป็นสื่อที่แสดงออกถึงความเป็นชาติ เป็นอารยประเทศ ที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่ บรรพกาล สามารถผสมกันเป็นศิลปวัฒนธรรมได้อย่างงดงาม วิทยาลัยนาฏศิลป์ ก็เป็นสถานศึกษา ที่มีปรัชญาการจัดการศึกษาดังที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้พระราชทาน ปรัชญาประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในโอกาสที่วิทยาลัยนาฏศิลป์จัดงานเฉลิมฉลอง "60 ปี วิทยาลัย นาฏศิลป์" ว่า

"สาธุ โข สิบปาก์ นาม อปี ยาพิสกทิสั"

"ฉันเชื่อว่าศิลปะ แม้เช่นใดเช่นหนึ่ง ก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้"

คำว่า "ศิลปะ" จากปรัชญาดังกล่าว ในที่นี้ หมายถึง ศิลปะทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี ส่วนคำว่า "ยังประโยชน์" นั้น สามารถตีความได้ดังที่ พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี (2481: 14) ได้กล่าวไว้ในหนังสือที่ระลึกการเปิดโรงเรียนศิลปากร แผนก นาฏดุริยางค์ วันพุธที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2481 ว่า

...การนาฏดุริยางค์ คือ การละครและการดนตรีนั้น เป็นส่วนประกอบอันสำคัญ อย่างหนึ่งแห่งวัฒนธรรมของนานาชาติ ประเทศชาติใดที่เจริญอยู่ในความเป็นเอกราช ก็ยังควรบำรุงปัจจัยแห่งวัฒนธรรมเหล่านี้ให้วัฒนาถาวร ปวงชนของชาติจะได้มีศิลปะ อันรุ่งเรือง เป็นเครื่องแสดงชีวิตจิตใจของตนว่ามีลักษณะพิเศษ เป็นอิสระเฉพาะตน...

ส่วนนาวาเอก หลวงสุขุขลาภ (2481: 18) ได้กล่าวไว้ในคราวเดียวกันว่า

...ละครและดนตรีเป็นส่วนหนึ่งแห่งวัฒนธรรมของชาติ ชาติใดมีละครและดนตรีอยู่ใน มาตรฐานสูง ชาตินั้นก็ย่อมมีวัฒนธรรมสูง นับหนึ่งก็คือ ความเจริญในทางละครและ ดนตรีย่อมเป็นเครื่องหมายแสดงความเจริญของชาติ...

ในโอกาสเดียวกันนี้ คุณหญิงพลพลพยุหเสนา (2481: 31) ได้กล่าวว่า
 "การนาฏดุริยางค์เป็นของคู่บ้านคู่เมือง" และในวาระนั้น นายดิเรก ชัยนาม (2481: 32)
 ได้เน้นความสำคัญของศิลปะว่า

...งานของโรงเรียนศิลปากร แผนกนาฏดุริยางค์ เป็นงานซึ่งตั้งขึ้นเพื่อศิลปะประเภท
 หนึ่ง ในจำนวนศิลปะทั้งหลาย โดยที่ศิลปะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นอารยธรรม
 วัฒนธรรม และความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ ไม่ว่าในประเทศใด เมืองใด ศิลปะ
 เป็นเครื่องทำให้มนุษย์มีฐานะและภูมิธรรมผิดแผกแตกต่าง ห่างกันมากจากสัตว์เดรัจฉาน
 เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่ต้องการความเจริญ เมื่อศิลปะสามารถทำประโยชน์ให้
 มนุษย์มากมายเช่นนี้ จึงเห็นได้ว่า ภาระหน้าที่ของโรงเรียนศิลปากร มีอยู่ไม่น้อย...

โรงเรียนศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2477 คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน ซึ่งได้ครบรอบ
 60 ปีแห่งการสถาปนา เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2537 ในโอกาสของวันสถาปนาดังกล่าว
 นายสัมพันธ์ ทองสมัคร (2537: 13) ได้ส่งสารแสดงความยินดี ดังความตอนหนึ่งว่า

...เป็นสถาบันการศึกษาแห่งความภาคภูมิใจของวงการศึกษาและศิลปวัฒนธรรม
 ของชาติ ในฐานะที่ได้ทำหน้าที่สืบทอดศิลปวัฒนธรรม สาขานาฏศิลป์และคีตศิลป์ มรดก
 วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของไทยอย่างต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลาอันยาวนานถึง 60 ปี...

นอกจากข้อความดังกล่าวแล้ว นายสัมพันธ์ ทองสมัคร (2537: 13) ยังได้เน้น
 บทบาทหน้าที่ อันเป็น "คุณูปการ" ของวิทยาลัยนาฏศิลป์อีกว่า

...กระบวนการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย การอนุรักษ์ การพัฒนา การ
 ถ่ายทอด การเผยแพร่ มีอยู่อย่างสมบูรณ์แล้วในการปฏิบัติหน้าที่ของวิทยาลัยนาฏศิลป์
 คนไทยรุ่นปัจจุบันได้รู้ ได้เห็น ได้ชื่นชม ได้ภาคภูมิใจกับสมบัติวัฒนธรรม อันเป็น
 เอกลักษณ์ของชาติอย่างกว้างขวางก็เพราะวิทยาลัยนาฏศิลป์ วัฒนธรรมท้องถิ่นสาขา

นาฏศิลป์และคีตศิลป์ที่เกือบล่มสลายไป เพราะกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมก็ได้รับการสืบสานเพราะวิทยาลัยนาฏศิลป์ นี่คือคุณูปการของสถาบันแห่งนี้ที่มีต่อชาติบ้านเมือง...

นอกจากนั้น นายโกวิท วรพิพัฒน์ (2537: 14) ยังได้ส่งสารแสดงความยินดีในโอกาสเดียวกันว่า

...วิทยาลัยนาฏศิลป์ นับเป็นสถานศึกษาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการชะลอการเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นสถานศึกษาที่จะช่วยกระตุ้นให้คนไทยตระหนักถึง "ความเป็นไทย" และเป็นสถานศึกษาที่จะ "สืบสานสายแห่งศิลปวัฒนธรรมของชาติ" ไว้ชั่วกาลนาน...

จากคำกล่าวของบุคคลสำคัญของชาติทั้งในอดีตและปัจจุบัน พอจะสรุปภารกิจหลักของวิทยาลัยนาฏศิลป์ได้ว่า เป็นสถาบันที่มีความสำคัญ คือ

1. เป็นส่วนประกอบที่สำคัญแห่งวัฒนธรรมของชาติ
2. เป็นวิทยาการชั้นสูง
3. เป็นเครื่องแสดงชีวิตจิตใจของประชาชนในชาติว่ามีลักษณะพิเศษ เป็นอิสระ เฉพาะตน
4. เป็นเครื่องหมายแสดงความเจริญของชาติ
5. แสดงฐานะและภูมิธรรมของความเป็นมนุษย์
6. เป็นของคู่บ้านคู่เมือง
7. ทำหน้าที่สืบทอดมรดกวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของไทยอย่างต่อเนื่องยาวนาน
8. มีคุณูปการต่อชาติบ้านเมือง
9. ชะลอการเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปวัฒนธรรม
10. กระตุ้นให้คนไทยตระหนักถึง "ความเป็นไทย"
11. ทำหน้าที่ "สืบสานสายแห่งศิลปวัฒนธรรมของชาติ"
12. เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการศึกษอบรมแก่พลเมือง
13. พื้นฟูประเพณีและประวัติศาสตร์ของชาติ

14. แสดงถึงความสมบูรณ์ของการปกครองประเทศ
15. ผลิตศิลปินที่มีอาชีพที่เลี้ยงตัวเองได้
16. สร้างสรรค์สังคมให้ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบ

ฯลฯ

เมื่อกรมศิลปากร ซึ่งรับผิดชอบในการจัดการศึกษาและเป็นผู้รับผิดชอบดูแลวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้ง 12 แห่งทั่วประเทศ ได้วางวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาการศึกษาไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) กองศิลปศึกษากรมศิลปากร (2534) ในส่วนของนาฏศิลป์และดนตรี ดังนี้

1. วัตถุประสงค์

1.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

1.1.1 เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรี ให้ได้มาตรฐานสูงขึ้น สามารถผลิตครู ศิลปิน และบุคลากร ทางนาฏศิลป์ดนตรีให้มีคุณภาพได้มาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและประเทศ รวมทั้งขยายการจัดการศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้สามารถเปิดสอนได้ถึงระดับปริญญาตรี

1.1.2 เพื่อให้วิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นแหล่งให้บริการทางวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม และดำเนินการอนุรักษ์ พัฒนา ฟื้นฟูบำรุง ส่งเสริม เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ดนตรีแก่เยาวชน ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป

1.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

1.2.1 ระดับประถมศึกษา

เพื่อจัดการศึกษาศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรีให้กับเด็กที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ โดยมุ่งเน้นให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานทางวิชาการ รวมทั้งทักษะพื้นฐานด้านศิลปวัฒนธรรมทางนาฏศิลป์ ดนตรี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้อง มีความสำนึกในความเป็นคนไทย ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

1.2.2 ระดับนาฏศิลป์ขั้นต้นและนาฏศิลป์ชั้นกลาง

เพื่อพัฒนาการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ให้มีความรู้ ความสามารถ ในทักษะวิชาชีพด้านศิลปวัฒนธรรมและวิชาการอย่างมีคุณภาพ พอที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม มีคุณธรรม จริยธรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สุขภาพพลานามัย สมบูรณ์ เห็นความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ คุณค่าของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความต้องการในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตในสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

1.2.3 ระดับนาฏศิลป์ขั้นสูงและปริญญาตรี

เพื่อพัฒนาการศึกษาศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ทั้งใน ระดับต่ำกว่าปริญญาและปริญญาตรี ให้มีปริมาณเพียงพอ สอดคล้องกับความต้องการในการมีทักษะ ทางด้านวิชาชีพอย่างลึกซึ้ง กว้างขวาง มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม มี บุคลิกภาพที่พึงประสงค์ สามารถเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ วิจัย พัฒนา ทำนุบำรุง ส่งเสริม และ เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

2. เป้าหมาย

2.1 เร่งปรับปรุงระบบการจัดการเรียนการสอนของวิทยาลัยนาฏศิลป์เพื่อ สนองนโยบายการขยายการศึกษาภาคบังคับ และการขยายโอกาสทางการศึกษา สำหรับบุคคลที่ ด้อยโอกาส โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จนถึงระดับปริญญาตรีในสถาน ศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

2.2 เร่งปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถทาง วิชาการ รวมทั้งทักษะวิชาชีพทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น สังคม และประเทศ มีความรู้ ความสามารถในทักษะวิชาชีพและวิชาการเพียงพอที่จะศึกษาหา ความรู้เพิ่มเติมหรือออกไปประกอบอาชีพได้ ให้ผู้เรียนมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้อง ตระหนักในคุณค่า และรู้จักร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

2.3 เร่งพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอน ทั้งในด้านเนื้อหาสาระและ กระบวนการการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีความ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ มีนิสัยรักการทำงาน มีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์

ตลอดจนมีศรัทธาในอาชีพของตน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพอยู่ในสังคมได้
อย่างมีความสุข

2.4 เร่งพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความสามารถในด้านเทคนิคการสอนที่เน้นการสอนเชิงคิดและวิเคราะห์ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ การคิด การวิเคราะห์ การวัดผลและประเมินผล การบริหารหลักสูตร รวมทั้งสนับสนุนด้านการจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้านให้เพียงพอ เสริมสร้างให้ครูอาจารย์มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกในวิชาชีพ มีความใฝ่รู้ เป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

2.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนนอกระบบโรงเรียนและประชาชนทั่วไปได้รับการศึกษาอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะด้านนาฏศิลป์ ดนตรี โดยจัดบริการด้านการศึกษาอบรม บุคคลภายนอก ฝึกอบรมครูประจำการ จัดการบรรยาย การสาธิต นิทรรศการทางวิชาการ เพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของการศึกษา รู้จักใฝ่หาความรู้ และฝึกฝนอบรม เพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ครอบครัว และชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง ส่งเสริม เผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

2.6 ส่งเสริมให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนา ทำนุบำรุง ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์และดนตรี

2.7 ส่งเสริมให้มีการจัดการแสดงเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม เพื่อฝึกประสบการณ์ อาชีพ ด้านนาฏศิลป์ดนตรี ตามความต้องการของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนา และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้แสดงภาพรวมของการพัฒนานาฏศิลป์ดนตรี ตามแนวนโยบายของรัฐบาลและลดหลั่นกันมา จากภาคทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติของวิทยาลัยนาฏศิลป์ซึ่งดูเหมือนจะเป็นแนวนโยบายที่ตรงตาม แต่ทว่านโยบายเหล่านั้นยังสร้างเป็นแนวปฏิบัติได้อย่างไม่สัมบูรณ์นัก ดังจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

สภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะ "สมัยใหม่" นั้น เช่น เปลี่ยนรูปแบบของการเกษตรกรรมไปสู่การอุตสาหกรรม ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ตามกันมาทั้งด้านการแบ่งงานกันทำ การมีชนชั้นใหม่เกิดขึ้นตามการศึกษาและการสื่อสารที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น ระบบเศรษฐกิจได้ขยายจากเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองไปเป็นเศรษฐกิจระดับชาติ และระดับโลก ศาสตร์ทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เช่น รู้จักการใช้เครื่องจักร ใช้น้ำมัน จุดมุ่งหมายในการผลิตเปลี่ยนจากผลิตเพื่อการบริโภคในครอบครัวมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า รู้จักการออมทรัพย์ รู้จักการรวมตัวเป็นสมาชิกสหกรณ์ รวมกลุ่มชาวนามีการขยายตัวเกิดสภาพเป็นเมืองและอุตสาหกรรมขยายตัว มีการผสมกลมกลืนเลื่อนฐานะทางสังคมโดยเฉพาะการผสมกลมกลืนของชนชาวจีนในประเทศไทยเพิ่มขึ้น ชนชั้นกลางในสังคมประกอบด้วยสมาชิกใหม่เลื่อนฐานะมาจากชนชั้นน้อยกว่า ผู้สืบสกุลของพ่อค้าชาวจีนถูกผสมกลมกลืนและรวมเข้าอยู่ในโครงสร้างของสังคมไทยด้วย

ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ที่ผ่านมา เรื่องของ "วัฒนธรรม" เป็นเรื่องที่มีการกล่าวขวัญกันอย่างกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการ และนักพัฒนาองค์กรเอกชนได้หันมาสนใจ เรื่องของ "วัฒนธรรมชุมชน" กันอย่างจริงจัง นักวิชาการมักมีส่วนในการมุ่งศึกษาเรื่องราวของวัฒนธรรม เพื่ออธิบายแบบแผนการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในทรศนะของชาวบ้านในขณะที่นักพัฒนามักแสวงหาแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่สอดคล้องกับพื้นฐานของสังคม ดังนั้นสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของการศึกษาของนักวิชาการและนักพัฒนา จึงเป็นการศึกษากลุ่มชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน บทบาท และหน้าที่ของวัด ระบบเครือญาติ ฯลฯ ในฐานะที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนกำหนดการดำรงอยู่ และในฐานะที่มีคุณค่ารับใช้การพัฒนา และทุกฝ่าย ทั้งนักวิชาการและนักพัฒนาต่างพากันเชื่อมั่นว่า คำตอบที่มาจากชุมชนคงจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวชนบทไทย

ในเรื่องความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" นั้น ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับและเข้าใจกันมากขึ้น ความหมายของวัฒนธรรมได้บอกไว้ชัดเจนในประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องให้ใช้แนวทางในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พุทธศักราช 2529 โดยมีทั้งเหตุและผลว่า (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2531)

...วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออก ซึ่งความรู้สึกรู้จักคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งหมดในสังคมเดียวกัน สามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้นวัฒนธรรมไทย คือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรองร ปรับปรุง แก้ไข จนถือกันว่าเป็นสิ่งดีงาม เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหามานานในสังคม...

จะเห็นว่า ความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" รวมไปถึงความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ การเข้าใจตนเอง ค่านิยม และความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นผลกระทบและจะเป็นสิ่งที่มีบทบาทในการวางนโยบายและการวางแผนและพัฒนาสังคมไทยต่อไป

เมื่อวัฒนธรรมเป็นผลกระทบ และส่งผลไปยังนโยบายการวางแผนและพัฒนาสังคมไทย อาจจะพูดได้ว่า วัฒนธรรมย่อมมีส่วนในการพัฒนาสังคม คำว่า "พัฒนา" ในที่นี้ได้ถูกนำไปใช้ในการขยายความและขยายค่าต่าง ๆ เช่น พัฒนาประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ หรือสิ่งใด หมายถึงว่าจะทำให้สิ่งนั้น คำนั้น ได้ดีขึ้น มีความเจริญก้าวหน้า งอกงามขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้องขึ้น

วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่สังคมทุกสังคมได้ช่วยกันสืบทอดเป็นทุนจากเดิมและยังคงดำรงอยู่แล้ว โดยมีกลไกการเปลี่ยนแปลงในตัวของตัวเองอยู่ตลอดเวลา และพร้อมที่จะดำเนินต่อไปเนื่องไปในอนาคต การดำเนินต่อไปนั้นต้องมีการคัดแต่ง เพิ่มขยายให้เจริญงอกงามมากขึ้น โดยต้องอาศัยคำว่า "พัฒนา" เป็นตัวสนับสนุนและเชื่อมโยงไปสู่อนาคต

จากเหตุผลต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น จึงได้มีการแสวงหาวิธีใหม่ในการพัฒนาสังคมไทย โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ และคงจะต้องมีการพิจารณาทบทวนดูว่ากระบวนการพัฒนานั้นขาดแคลนองค์ประกอบหรือปัจจัยอะไรไป และก็คงจะต้องเริ่มมองเห็นความสำคัญของปัจจัยอื่น ๆ ที่จะต้องนำเข้ามาช่วยในการกระบวนการพัฒนาด้วย

ด้วยเหตุนี้ สหประชาชาติได้มีมติเห็นชอบตามข้อเสนอขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ประกาศกำหนดให้ปี พ.ศ.2531 เป็นปีเริ่มต้น ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม ซึ่งทศวรรษนี้จะจบลงในปี พ.ศ.2540 การประกาศเช่นนี้ เป็นเครื่องแสดงว่าโลกได้มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม โดยวางวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ให้เป็น ความสำคัญของมิติด้านวัฒนธรรมในการพัฒนา เพราะองค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงความ ผิดพลาดและผลร้ายของการพัฒนาที่เน้นหนักด้านเศรษฐกิจว่า ถึงแม้จะประสบความสำเร็จและมียุคค่าเป็นประโยชน์ แก่ปัญหาให้แก่มนุษย์ได้มากมายก็จริง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่จากการพัฒนา นั้นมีความร้ายแรงเป็นอันมากจนกระทั่งทำให้รู้สึกกันว่า ความเจริญนั้นได้มาถึงขีดสุด ถ้ายังดำเนิน ไปในทิศทางนี้อย่างไม่หยุดยั้ง มนุษยชาติอาจจะถึงกับประสบความพินาศสูญสิ้นไปก็ได้ ดังนั้นรัฐบาล จึงได้ตั้งกรอบและทิศทางแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ.2535-2539) ในเรื่องของการดำเนินงาน วัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533: 11-12) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

ก. จะต้องทำให้เกิดภาวะสมดุล ระหว่างองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กล่าวคือ การพัฒนาใด ๆ ก็ตามจะต้องคำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมเป็นกรอบและความ คิดแม่บทในการพัฒนาให้ประสานสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ทั้งด้าน เศรษฐกิจและสังคม เน้นความเจริญของงามทางจิตใจและคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้อย่างมีความสุข มีความเป็นอยู่สะดวกสบายอย่างพอเหมาะพอดี การใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีควรเลือกเห็นให้เกื้อกูลมนุษย์และสังคม โดยไม่สูญเสียคุณภาพของ สิ่งแวดล้อม

ข. จะต้องให้ประชาชนมีการเรียนรู้รกรากวัฒนธรรมดั้งเดิม เข้าใจพัฒนาการ ตามยุคสมัยและเข้าใจสภาพปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มในอนาคตของโลกทันกับ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม และสามารถ ตัดสินใจในการจะเก็บหรือจะทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมด้วยตัวของเขาเอง...

เมื่อได้พูดถึงวัฒนธรรมกับการพัฒนาไปแล้ว ประเด็นสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งเป็นขั้นตอนในกระบวนการเดียวกัน คือ การพัฒนาวัฒนธรรม

การพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การทำให้วัฒนธรรมได้รับการปรับปรุง และปรับตัวให้มีคุณค่าสมสมัย และบังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิตและสังคม อันเป็นจริงที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบันและกำลังก้าวเดินต่อไปในอนาคต

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2538: 83-130) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ถึงเวลาแล้วที่วัฒนธรรมไทยปัจจุบัน จะต้องได้รับการปรับ ได้รับการพัฒนาเนื่องจาก

1. วัฒนธรรมไทยถูกละเลยทั้ง ๆ ที่วัฒนธรรมไทยนั้นมีอยู่ ค้างรอกอยู่แล้วในสังคม นึกคิดอย่างไร เพื่ออย่างไรก็แสดงออกอย่างนั้น แต่คิดตามอย่างไร แสดงออกตามอย่างไร คงจะเป็นสิ่งที่เรียกว่า เสแสร้งหลอกลวงจนการแสดงออกไม่สนิทสนมกลมกลืน ทำให้อาจจะเกิดขบวนการพัฒนา และอาจจะเป็นตัวที่สร้างความขัดแย้ง จนไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ ผู้พัฒนาไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจ และการใช้เทคโนโลยีเข้ากับพื้นเพวิถีชีวิตของตนเองได้ ทำให้เกิดการปรับตัวไม่ทัน เพราะขาดวัฒนธรรมซึ่งจะต้องเป็นตัวเชื่อมประสาน นอกจากนั้นถ้าละเลยวัฒนธรรมยังทำให้สังคมขาดกระแสความต่อเนื่อง เกิดความระส่ำระสาย คุณค่าที่เป็นประเพณีเดิมเสื่อมสลายไป ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ค่อย ๆ เสื่อมลงไป มรดกทางวัฒนธรรมที่เหลือจะอยู่ในลักษณะบกพร่องพิการ วัฒนธรรมจึงเกิดปัญหาในตัวเอง

2. การพัฒนาที่ละเลยวัฒนธรรมทำให้มีการเติบโตทางด้านวัตถุ ไม่มีการพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นการทำลายคุณค่าของมนุษย์ ทั้งในด้านศีลธรรมและจริยธรรมถูกละเลย

3. ในการพัฒนาที่ถูกต้อง ต้องนำวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมประสาน ทำให้เกิดการสืบต่อและเปลี่ยนแปลงปรับตัวไปได้ด้วยดี โดยมีความประสานกลมกลืนอย่างดี

เมื่อการพัฒนาต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือแล้ว ตัววัฒนธรรมเองก็ต้องได้รับการพัฒนาด้วย

เสฐียรโกเศศ (2512: 81-86) ได้อธิบายไว้ว่า ปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมคลี่คลายเป็นความเจริญ คือ มีพัฒนาการขึ้นได้ด้วยหลัก 3 ประการ คือ

1. การสะสม มนุษย์เกิดมาและอยู่ในสังคมใดก็มีวัฒนธรรมของสังคมนั้นเป็นประการแรก เท่ากับคนได้รับมรดกของสังคมนั้น และมรดกสังคมนี้นั้น จะเข้าร่วมอยู่ด้วยในทางวัฒนธรรมประกฤติ คือ เรียนรู้จากคนอื่นถ่ายทอดให้ หรือเรียนจากประสบการณ์ของตนเองเป็นลำดับมา มรดกที่ว่านี้สังคมนั้นได้รับจากใคร ก็ได้รับมาจากคนแต่ก่อนสร้างและสะสมเอาไว้ให้และมีการปรับปรุงและเสริมสร้างสิ่งใหม่สืบต่อกันมาทุกชั่วอายุคน และมอบให้โดยปริยายจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเรื่อยไปไม่ขาดสาย เป็นอย่างนี้ในกระแสธารที่ไหลเรื่อยมีใหม่อยู่เสมอและมีเก่าต่อเนื่องกันเรื่อยไม่ขาดตอน

2. การปรับปรุง วัฒนธรรมที่สังคมนั้นได้รับไว้เป็นกองมรดกจากคนแต่ก่อนสะสมไว้ให้ และสืบต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งถึงรุ่นถัดมาถึงลูก จากลูกไปถึงหลานต่อกันไปไม่ขาดตอน และต้องมีที่เป็นของตนเองเพิ่มเติมด้วย ถ้าผู้รับมรดกในสังคมนั้นเป็นแต่รักษาไว้ฝ่ายเดียว ไม่รู้จักประดิษฐ์สร้างสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่าสิ่งเก่าเพิ่มเติมไว้ให้ สังคมและวัฒนธรรมนั้นจะมีสภาพที่ไม่เจริญงอกงามเพราะ

"อะไรเก่า ไม่ใช้ดีที่สุดเสมอไป

อะไรใหม่ ไม่ใช่ว่าดีที่สุดเสมอไป

ผู้มีปัญญาพิจารณาพิจารณา บ่อมเลือกแต่ที่ดี

เมื่อได้พิจารณาและชิมดูแล้ว"

การปรับปรุงวัฒนธรรมนั้น อยู่ตรงที่สังคมนั้นไม่รู้จักสลัดทิ้งสิ่งเก่าที่ไม่ดี และไม่รู้จักเลือกสรรของใหม่ แต่สิ่งที่ดีมีแต่จะพอกพูนสิ่งใหม่เข้าไปในสิ่งเก่าฝ่ายเดียว สังคมนั้นจะแบกหนัก ทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี และทั้งเก่าและใหม่ ในที่สุดก็เกิดปฏิกิริยาอันไม่พึงปรารถนาขึ้น ทำให้สังคมมีอาการเบื่อหน่าย ไม่สนใจวัฒนธรรมของตนต่อไป ถ้ามีอาการเช่นนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในความรู้สึกรู้สึกของสังคม ก็เรียกว่า มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมเหนื่อย (culture fatigue) แล้วในที่สุดวัฒนธรรมนั้นก็จะมีอาการแข็งกระด้างรัดตัว ไม่สามารถปรับตัวเองให้เจริญก้าวหน้าตามสังคมอื่นเขาไม่ทันและถึงขีดที่เรียกว่า วัฒนธรรมล่า (culture lag) สังคมที่มีอาการเป็นวัฒนธรรมล่าก็จะสลัดทิ้งวัฒนธรรมของตนเสีย และรับเอาวัฒนธรรมของคนอื่นเข้ามาแทนที่เป็นของตน อันจะเป็นผลให้สังคมนั้นสูญเสียบุคลิกลักษณะของตนไปในที่สุด

สรุปแล้ว การปรับปรุงวัฒนธรรมอยู่ที่รู้จักเสริมสร้างสิ่งใหม่บนรากฐานสิ่งเก่า เพื่อรักษาเสถียรภาพ (stability) และบุคลิกลักษณะสังคมของตนไว้ เพราะ "วัฒนธรรมย่อมมีเสถียรภาพ แต่วัฒนธรรมก็เป็นพลวัต (dynamic) ด้วยในตัว เพราะสำแดงให้ประจักษ์เห็น เป็นอาการเปลี่ยนแปลงต่อไปเรื่อยอย่างสม่ำเสมอ"

3. การถ่ายทอด วัฒนธรรมที่จะมีสภาพเป็นความจริงองงาม ก็เพราะสังคมผู้เป็นเจ้าของ รู้จักเผยแผ่ให้แพร่หลาย ด้วยการถ่ายทอดทั้งโดยตรงและโดยปริยาย เพื่อให้สืบเนื่องกันไปไม่ขาดตอน

หลักแห่งความจริงของวัฒนธรรมนี้ แสดงว่า วัฒนธรรมไม่อยู่คงที่ ไม่ใช่เป็นอยู่อย่างใดก็เป็นอยู่อย่างนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเหมือนสิ่งมีชีวิต มีกาลเวลาที่ทั้งเป็นอดีต ปัจจุบันอนาคต สืบต่อเนื่องกันเป็นสันตติอันเป็นธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ทั้งโดยตรงและโดยปริยายที่มีความจริงองงามได้

หลักของการพัฒนาวัฒนธรรม 3 ประการ คือ สะสม ปรับปรุง ถ่ายทอดนั้น พระยาอนุমানราชชนได้ขยายความเพิ่มเติมเป็น 4 ข้อ ดังนี้

วัฒนธรรม ถ้าจะมีสภาพเป็นความจริงองงามให้เหมาะสมกับความหมายของคำ คือ

1. ต้องมีการสั่งสม และการสืบต่อกทอดกันไปไม่ขาดตอน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มีมรดกแห่งสังคม อันเกิดจากผลิตผลของสังคมที่สร้างสมไว้

2. ต้องมีแปลกมีใหม่มาเพิ่มเติมของเดิมให้เข้ากันได้ด้วยดี

3. ต้องส่งเสริมเพื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ของตนและตลอดไปถึงชนหมู่อื่นอีกด้วย

4. ต้องปรับปรุง และแก้ไขให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและสภาพของเหตุการณ์

ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้นำกรอบแนวคิดของพระยาอนุমানราชชนมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยตามหัวข้อดังนี้

1. การสะสมหรือการอนุรักษ์นาฏศิลป์และดนตรีในฐานะที่เป็นมรดกของสังคม
2. การสืบทอดหรือการถ่ายทอด
3. ต้องปรับปรุง แก้ไข ให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและสภาพของเหตุการณ์
4. ต้องสร้างสิ่งใหม่บนรากฐานสิ่งเก่า
5. ต้องส่งเสริมให้แพร่หลาย

ในกรณีที่ตั้งคนไม่สามารถจะประดิษฐ์คิดค้น หรือหมดความสามารถในการริเริ่มสร้าง ความก้าวหน้าให้แก่วัฒนธรรม เพราะสิ่งใดอยู่คงที่ไม่มีเปลี่ยนแปลงนานไป สิ่งนั้นก็รัดตัวแข็ง กระต้าง ไม่สามารถจะโอนอ่อนผ่อนไปตามเหตุการณ์ที่มีมา พระยาอนุมานราชธน ได้แนะนำว่า ถ้าต้านทานเหตุการณ์นั้นไว้ไม่อยู่ ก็จำเป็นต้องมี

1. ผู้ชักนำให้คนในหมู่รู้จักเป็นผู้ริเริ่มสร้างสิ่งแปลกใหม่เพื่อเสริมสร้างสิ่งเก่าให้งอกงามเป็นความก้าวหน้าแก่สังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สร้างใหม่ให้เชื่อมเก่าเพื่อไม่ให้ขาดต่อกัน
2. มีแนวเป็นจุดหมายปลายทางบอกให้รู้ว่าจะไปทางไหน เป็นท่านองนายเรือจะต้องบอกให้ลูกเรือรู้ว่าจะมุ่งไปไหน จะโดยตรงหรือโดยปริยายก็แล้วแต่เรื่อง
3. วางรูปเป็นมาตรฐานว่าต้องการจะให้ดำเนินไปอย่างไรตามลักษณะแห่งวัฒนธรรม ดังกล่าวมาข้างต้น
4. มีนโยบายที่จะชักชวนหรือบังคับแล้วแต่กรณี จะโดยตรงหรือโดยปริยาย เพื่อให้คนในหมู่กระทำตามมาตรฐานที่วางไว้

ในการพัฒนาวัฒนธรรมหรือการสร้างสรรค์ให้วัฒนธรรมเจริญงอกงามนั้น พระยาอนุมานราชธนสรุปว่า กฎแห่งวิวัฒนาการมีลักษณะเหมือนกระแสน้ำไหล น้ำจะไหลได้เรื่อยไปไม่ขาดสาย ก็เพราะมีน้ำเก่าไหลไป และมีน้ำใหม่ไหลมาแทนที่และต่อเนื่องประสานกันเรื่อยไปไม่ขาดกระแส ถ้าไม่มีน้ำใหม่มาช่วยหนุน น้ำเก่าเมื่อไหลไปตามลำพัง วนไม่ช้ำน้ำก็หมด ไม่เป็นกระแสไปได้ อีกต่อไป ถ้าน้ำเก่าหยุดไหล น้ำก็จะอยู่นิ่งคองอยู่ ในที่สุดน้ำนั้นก็จะเป็นน้ำแห้งเหือดหมดไปเอง เพราะขาดอากาศเคลื่อนไหวซึ่งเปรียบได้เหมือนกับสิ่งมีชีวิตนี้ฉันใด ลักษณะของวัฒนธรรมในแง่ของวิวัฒนาการก็มีฉันนั้น กล่าวคือ สิ่งใด ๆ ถ้าไม่มีสิ่งใหม่เข้ามาส่งเสริมเพิ่มเติมสิ่งเก่าให้ต่อเนื่องและเชื่อมประสานกันเรื่อยไป สิ่งนั้น ๆ ก็จะเป็นวัฒนธรรมที่มีความเจริญก้าวหน้าตลอดไป หาได้ไม่

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม (cultural change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมทุกสาขาทุกประเภท ไม่ว่าจะ เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุหรือ วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของ หรือเรื่องราว เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลผลิตของกิจกรรมระหว่างมนุษย์ (Wiese, 1956: 7)

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทั่วไปมีสาเหตุ 2 วิธี คือ 1) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในวัฒนธรรมโดยมีตัวการสำคัญ คือ การประดิษฐ์คิดค้น (invention) อันได้แก่ การประดิษฐ์คิดค้นทางวัตถุ (technological invention) และการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม (social invention) ได้แก่ การคิดสร้างกฎหมายหรือขนบธรรมเนียมประเพณีใหม่ ๆ ศิลปวัฒนธรรมแนวใหม่ 2) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก โดยจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ การแพร่กระจาย (diffusion) หมายถึง การที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น และการยืมทางวัฒนธรรม (cultural borrowing) ได้แก่ การยืมทางวัฒนธรรมเมื่อมีการยืมกันทางวัฒนธรรมแล้ว ก็จะมีการนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของสังคมนั้น ตัวการที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม คือ การสื่อสารคมนาคม (Barnett, 1953)

นอกจากสาเหตุทั้ง 2 ประการดังกล่าว ยังมีการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมที่ควรจะต้องคำนึงถึงในงานวิจัยฉบับนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยม (cultural value) อันได้แก่ แนวคิด แนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ที่คนในแต่ละวัฒนธรรมมีความนิยมชมชอบเลือกหรือบดกถือเอามาเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ของตน ตัวอย่างเช่น ค่านิยมเกี่ยวกับความดี ความซื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับความสวยงาม ศิลปะการบันเทิง ฯลฯ

เมื่อมีผู้ค้นพบหรือประดิษฐ์สร้างสิ่งใดขึ้นมา สิ่งนั้นก็แพร่หลายจากสังคม ซึ่งเป็นที่เกิดของสิ่งนั้นไปยังสังคมอื่น ไม่ช้าก็เร็ว เรียกว่า การแทรกซึมวัฒนธรรม เมื่อสิ่งอันใดเป็นวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งแทรกซึมเข้าไปยังอีกสังคมหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่สังคมหลังจะรู้จักเลือกสรรแต่ส่วนที่ดีเอามาปรับปรุงกับของตน ให้ระคนเข้ากันได้เหมาะสมเฝ้าสนทนเท่ากับเป็นของตนเอง ลักษณะอาการอย่างนี้เรียกว่า การกลมกลืนวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ไม่ว่าจะในแง่ใด ลักษณะใด จะมีอาการไปอย่างเข้มข้นหรือรวดเร็วก็อยู่ที่การรังสรรค์วัฒนธรรม (acculturation) คือการที่วัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน จะมีมากหรือน้อย และมีความรุนแรงเพียงไร

วัฒนธรรมของสังคมใดจะสูญเสียบุคลิกลักษณะของคนไป หรือมีความเปลี่ยนแปลงเป็นความเจริญก้าวหน้าก็อยู่ที่การรังสรรค์วัฒนธรรม ถ้ารู้จักดึงเอาแต่สิ่งที่ดีและผลก่ไสสิ่งที่ไม่ดีเพราะถ้าตั้งเป็นก็ทำให้วัฒนธรรมของตนงอกงาม ถ้าผลก่ไสไม่เป็นก็จะทำให้วัฒนธรรมของตนหมดบุคลิกลักษณะและปัจเจกภาพ (individuality) ไป โดยถูกกลืนเข้าไปในวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งหรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีแรงเท่ากัน ต่างก็จะกลืนกันกลายเป็นวัฒนธรรมหนึ่งไป

สิ่งที่จะทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็ว มักเนื่องมาจากความรู้ทางเทคนิควิทยาของชาวตะวันตก คือวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน ไม่ใช่แต่เรื่องความรู้ผลิตสร้างและรู้จักใช้สิ่งต่าง ๆ อันเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังรวมทั้งงานบริการตามความต้องการของประชาชนด้วย

เทคนิควิทยามีความสำคัญแก่วิถีชีวิตของสังคม ทางด้านรูปธรรม โลกปัจจุบันนี้ มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคนิควิทยาไปอย่างรวดเร็ว และเทคนิควิทยานี้เอง ที่อาจทำให้วิถีชีวิตของสังคมต้องทลายลงเพราะด้วยความผิดของผู้ใช้ก็ได้ ถ้ารู้จักใช้ก็เป็นคุณ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็เป็นโทษ ถ้าสังคมใดหย่อนความรู้ทางเทคนิควิทยา สังคมนั้นก็อยู่ล้าหลังตามสังคมอื่นที่เจริญกว่าด้วยเรื่องความรู้เหล่านี้ไปไม่ทัน ช้าจะเป็นภัยอันตรายแก่คนด้วย ถ้าสังคมใดรับเอาความรู้ชนิดนี้ไปใช้เป็นของตน จะเป็นผลให้วัฒนธรรมเดิมของคนซึ่งถือว่ามีค่าสูง อาจเคลื่อนที่ต้องเสื่อมและสูญไปก็ได้ เพราะขาดเสถียรภาพ ถ้าเป็นเช่นนี้ขึ้นเมื่อใด ก็หมายความว่าสังคมนั้นจะสูญบุคลิกภาพของตนไปเมื่อนั้นหรือกล่าวตรง ๆ ก็คือ การสูญชาติมันเอง การรับเอาความรู้ชนิดนี้มา แม้จะเป็นคุณเป็นประโยชน์ให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่สังคมได้รวดเร็วเห็นทันตา แต่จะทำให้เกิดความต้องการอันจำเป็นขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด และเกิดปัญหาสังคมติดตามเป็นเงาตามตัวมาด้วยมากมาย ตามส่วนสัมพันธ์ในสิ่งที่เป็นความเจริญก้าวหน้า ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ค่อยเป็นค่อยไปให้พลิกตัวทันเป็นอย่างวิวัฒนาการ

การศึกษากับการถ่ายทอดวัฒนธรรม

สภาพของวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาล อาจทำให้เกิดความสับสนในการสืบทอดและการเสริมสร้างวัฒนธรรม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงเหตุที่เกิดความสับสนด้านวัฒนธรรมไทยว่ามีสาเหตุสำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่ การรับวัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามา เช่น การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น การปล่อยให้วัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลเหนือตัวเรา เช่น ความเจริญทางด้านวัตถุและเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร เป็นต้น และการทอดทิ้งวัฒนธรรมไทยในด้านศิลปะ วรรณคดี และขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่มีการศึกษาที่มาอย่างลึกซึ้งทำให้สูญไปในที่สุด เช่น หนังสือ การละเล่นพื้นบ้านบางอย่าง เป็นต้น การศึกษาประวัติศาสตร์ วรรณคดี และศิลปะไทย ควรทำให้เด็กซาบซึ้งในวัฒนธรรมอย่างให้เห็นว่าลึกลับอยู่ แทรกกันอยู่ การสอนวิชาศิลปนิยม ผู้สอนจะต้องมีความรู้ทางศิลปะของไทย รวมทั้งการศึกษาด้านศิลปกรรม และจริยศึกษาก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (2537: 20) ยังกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า

...วัฒนธรรมเป็นสิ่งมีชีวิตและพลัง บ่อมเสริมสร้างตัวเองและถ่ายทอดตัวเอง ไม่ว่าวัฒนธรรมนั้นจะดีหรือชั่ว จะควรหรือไม่ควรอย่างไร จะอยู่ที่ไหน จะมีใครศึกษาหรือไม่ ถ้าวัฒนธรรมนั้นยังมีชีวิต ยังมีพลังอยู่แล้ว บุคคลก็ย่อมได้รับวัฒนธรรมนั้นและมีวัฒนธรรมนั้นในที่สุด...

ความหมายหนึ่งของคำว่า "การศึกษา" คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรม (cultural transmission) จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป เอกวิทย์ ฆ กลาง (2536 อ้างถึงใน สุนทรวิวัฒน์, 2537: 22) กล่าวว่า

...การศึกษา คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การใช้การศึกษาเป็นมรรคไปสู่ผลดังกล่าวนี การศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่ให้ความรู้ ความคิดที่จะให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่ต้องให้คุณธรรม ศิลธรรม เพื่อเป็นสติเหนี่ยวรั้งใจมิให้ผู้มีความรู้เอาเปรียบผู้ไม่รู้... และเพื่อให้ผู้มีปัญญาทั้งหลายเข้าใจความเป็นมนุษย์ เข้าใจธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้ผสมกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของสังคมอย่างเหมาะสม พร้อมกันนั้นก็ให้เข้าถึงศิลปะอันมนุษย์สร้างสรรค์เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจ ให้มีสุนทรียภาพสมกับความเป็นมนุษย์ที่เจริญแล้ว การใช้การศึกษาเพื่อสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยจึงมีรายละเอียด เนื้อหาสาระ และวิธีการเป็นอันมาก...

การศึกษาด้านวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทำความเข้าใจ และฝึกปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันก็ได้ซึมซับความซาบซึ้งดีงามและรื่นรมย์ การศึกษาด้านวัฒนธรรมจึงมีลักษณะบูรณาการผสมผสาน ทั้งด้านปรัชญา ความคิด ความเชื่อ ศิลธรรม สุนทรียภาพ ศิลปะ พฤติกรรม การแสดงออกของมนุษย์ การศึกษาด้านวัฒนธรรมมีลักษณะที่ยืดหยุ่น หลากหลาย แต่ต้องมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่มั่นคง การจัดกระบวนการและกิจกรรมต้องเน้นที่แก่นแท้และรากเหง้าของภูมิปัญญาชุมชน ชีวิตของคนในชุมชนมากกว่าที่จะศึกษาพิธีกรรมการแสดงที่ผิวเผิน

สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการเรียนรู้วัฒนธรรมนั้น สุนน อมรวิวัฒน์ (2537:21) ได้เน้นว่า สถาบันที่มีบทบาทต่อคุณค่าทางวัฒนธรรม คือ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ในส่วนของโรงเรียนนั้น จุมพล สวัสดิ์ยากร (2535 อ้างถึงใน สุนน อมรวิวัฒน์, 2537: 31) ได้กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนว่า

1. พัฒนาแบบแผนขั้นพื้นฐานของปฏิสัมพันธ์กับชุมชน
2. พัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของบุคคลให้เข้ากับบทบาทของชุมชน
3. พัฒนาความรู้ทักษะ ความสามารถเฉพาะอย่างเฉพาะงานให้แก่บุคคลในชุมชน
4. พัฒนาและถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน
5. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

สาโรช บัวศรี (2532 อ้างถึงใน สุนน อมรวิวัฒน์, 2537: 31) ได้อธิบายบทบาทของโรงเรียน หรือสถานศึกษาทุกระดับว่า มีบทบาทในการสอน อบรม และเผยแพร่วัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมที่เป็นส่วนร่วมกันของประเทศ สาโรช บัวศรี ได้นำคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในองค์ความรู้ 5 ด้าน กำหนดโดยองค์การยูเนสโกมาเป็นแนวทางสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รายละเอียดขององค์ความรู้ทางวัฒนธรรม คือ

1. ศิลปกรรม ได้แก่ ภาษา วรรณคดี การละคร นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ ดนตรี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปะที่เกิดใหม่ด้านสื่อมวลชน
2. มนุษยศาสตร์ ได้แก่ ศาสนา จริยธรรม ปรัชญา ค่านิยม ประเพณี อุดมการณ์ เจตคติของคนในชาติ
3. การช่างฝีมือ ได้แก่ การทอ การแกะสลัก การเข็บปักถักร้อย การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถม เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน งานช่าง
4. การกีฬาและนันทนาการ ได้แก่ กีฬาพื้นบ้าน การละเล่น การต่อสู้ป้องกันตัว
5. คหกรรมศาสตร์ ได้แก่ อาหารการกิน เสื้อผ้า การแต่งกาย การตกแต่งบ้านเรือน การเลี้ยงและอบรมลูก มรรยาทไทย ชีวิตครอบครัว

การศึกษา มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม ดังนี้

1. การศึกษาช่วยจรรโลงวัฒนธรรมในส่วนที่ดิ่งาม เพื่อเป็นสมบัติกลางแก่พลเมืองต่อไป เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของชาติ หรือสอนให้รู้จักรักษาสาธารณสมบัติ เช่น วัฒนาอาราม เพื่อเป็นคู่ขวัญของประเทศสืบไป
2. การศึกษาช่วยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ในส่วนที่ควรแก่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น วัฒนธรรมบางอย่างถ้ารักษาไว้แต่ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้ก้าวหน้าทัดเทียมเหตุการณ์หรือกาลสมัย หรือให้เกิดความเจริญงอกงามแล้ว ชาตินั้นก็จะเสื่อมโทรมในที่สุด เช่น ถ้าคนไทยปฏิบัติสืบทอดมาเป็น เอกลักษณ์แห่งวัฒนธรรมไทยตามคำพังเพยที่ว่า "ทำอะไรตามใจคือไทยแท้" ประเทศไทยก็คงจะพัฒนาได้ยาก เพราะนั้นบ่งบอหมายถึงการขาดระเบียบวินัย
3. การศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ยืนยงต่อไป การศึกษาในลักษณะนี้อาจเรียกได้ว่า กระบวนการสังคมประกิด คือ สังคมมีหน้าที่ถ่ายทอดการศึกษาให้กับสมาชิกในสังคมตามรูปแบบที่สังคมต้องการ เพื่อให้ดำเนินไปตามปกติสถานของสังคม ถ้าขาดการศึกษา ก็ยากที่วัฒนธรรมจะพัฒนาได้ วัฒนธรรมก็จะอยู่กับที่และ เสื่อมทรามลงในที่สุด
4. การศึกษาทำหน้าที่ปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่พลเมือง การศึกษามีชื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ปลูกฝังให้พลเมืองเป็นพลเมืองดี ให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมสูง และสุขปฏิบัติที่ดีแก่สุขภาพ เป็นต้น

จากบทบาทและหน้าที่ของการศึกษา อาจสรุปได้ว่า เราควรจะต้องให้การศึกษาคือเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ปรับปรุง และพัฒนาวัฒนธรรม เพราะภารกิจหลักของการศึกษาคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมอยู่นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ในการใช้การศึกษาเป็นมรรคไปสู่ผลดังกล่าว การศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่ให้ความรู้ความคิดที่จะให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก แต่ต้องให้คุณธรรมศีลธรรมเป็นสติเห็นวรั้ง มิให้คนในสังคมไทยเอาโรคเอาเปรียบคนในสังคมกันเอง ช่วยทำให้คนเข้าใจความเป็นมนุษย์ เข้าใจชีวิต เข้าใจธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้ผสมกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม พร้อมกันนั้นมนุษย์ย่อมต้องได้รับการกล่อมเกล่าให้เข้าถึงศิลปะ อันเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์เพื่อให้มีสุนทรียธรรมสมกับความเป็นมนุษย์ที่เจริญแล้ว โดยยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเพื่อสืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย

2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ เป้าหมายการศึกษา

เป้าหมาย (Goal) เป็นสิ่งที่แสดงทิศทางในการทำงานของมนุษย์ เป็นการกำหนด ทิศทางการทำงาน ซึ่งแสดงทิศทางที่ลดระดับต่ำลงมาจากโลกอุดมคติ และเริ่มก้าวเข้าสู่โลกของ การปฏิบัติ เป็นตัวเชื่อมระหว่างอุดมคติ เป็นสิ่งที่จะปฏิบัติจริงให้เกิดผล แต่ยังคงบอกทิศทางกว้างๆ (broad direction) และแสดงให้เห็นทิศทางในการดำเนินงานที่เป็นการเฉพาะและชัดเจนมาก บ้างขึ้น

หากพิจารณาเป้าหมายการศึกษาเป็นนวัตกรรมการศึกษาแล้ว นวัตกรรมนี้จะเป็นกลไก สำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา ดังที่ Ch. Fitouri (ชนิดา รักษพลเมือง, ผู้แปล, 2529: 1) กล่าวไว้ว่า

...ที่จริงแล้ว หากนวัตกรรมหมายถึง การเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้น ช่องว่างที่แยกระหว่างจุดเริ่มและจุดสุดท้ายของกระบวนการนี้จะปิดลงได้ด้วยคามมี เป้าหมายที่ระบุไว้ชัดเจน และเราอาจกล่าวได้ว่าเป้าหมายที่กล่าวถึงนี้ก็คือ ทิศทาง แห่งการเคลื่อนไหวนั่นเอง...

คำว่า "ทิศทางแห่งการเคลื่อนไหว" ดังกล่าว น่าจะเป็นคำที่ยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ความเคลื่อนไหวทางการศึกษาก็ดีหรือการพัฒนาการศึกษาก็ดี ต้องมีทิศทางที่แน่นอนเพื่อนำไปสู่ ระบบการศึกษาที่สมบูรณ์ การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องเริ่มต้นหรือถูกกำหนดโดยเป้าหมาย ซึ่งเป็น แนวคิดซึ่งทำให้นโยบายการศึกษาไม่หยุดนิ่ง การไม่หยุดนิ่งนี้จะทำให้ระบบการศึกษาเคลื่อนไหว พัฒนา มีชีวิตใหม่ รวมทั้งความหวังใหม่

S. Roller (ชนิดา รักษพลเมือง, ผู้แปล, 2529: 338-339) ได้ชี้ให้เห็นความ สำคัญของเป้าหมายการศึกษาว่า

...ความสลับซับซ้อนและขอบข่ายอันกว้างขวางของกิจกรรมการศึกษา ไม่เพียงแต่ เป็นเครื่องแสดงถึงความจำเป็นในการกำหนดเป้าหมายเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงการ

เรียกเรื่องให้มีเป้าหมายนั้น เป้าหมายเหล่านี้มีการทำหน้าที่ที่แน่นอนและมีความสำคัญมากเสียจนกระทั่งถ้าปราศจากเป้าหมายนี้แล้ว การศึกษาจะต้องล้มเหลวและก่อให้เกิดความหายนะขึ้นทั้งตัวการศึกษาและมนุษยชาติ...

จากข้อความดังกล่าว แสดงว่า ถ้าการศึกษาขาดเป้าหมาย การศึกษาคงไม่ประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน Roller (ชนิตา รัชพลเมือง, ผู้แปล, 2529: 338-342) ยังได้เน้นบทบาท หน้าที่ของเป้าหมายการศึกษา ซึ่งสรุปได้ดังนี้ -

1. เป้าหมายเป็นประเด็นอ้างอิง ซึ่งจะใช้เปรียบเทียบ ประเมินผล และตัดสินใจในเรื่องทุก ๆ สิ่งได้
2. เป้าหมายยังมีหน้าที่ สร้างความเป็นระเบียบ เป็นหลักประกันมิให้มีการนำเอาไปใช้ในวิถีทางที่ผิด
3. เป้าหมายยังมีหน้าที่จัดองค์การ : โครงสร้างของโรงเรียน โปรแกรม วิธีการ เครื่องช่วยสอน การฝึกหัดครู การวางแผน การวิจัย ฯลฯ สะท้อนให้เห็นความหมายของเป้าหมายการศึกษาในวิธีของตนเอง
4. เป้าหมายมีหน้าที่ให้ความหมายแก่วิชาความรู้ ที่สั่งสอนกันมา และในขณะที่เดียวกันก็กระตุ้นบรรดาผู้มีส่วนทำให้วิชาความรู้นั้นได้ชัยชนะ วิชาความรู้ที่สอนกันในโรงเรียนจะมีคุณค่าต่อเมื่อสามารถทำหน้าที่เป็นพาหนะแห่งภูมิปัญญา
5. เป้าหมายทำหน้าที่ ประสาน องค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้เป้าหมายมีลักษณะบูรณาการ และมีการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ
6. เป้าหมายมีลักษณะ มองภาพหน้า หรือ การทำงานอย่างสร้างสรรค์ เป็นการมองภาพตนเองในอนาคต เพื่อที่จะสร้างภาพนั้นขึ้นมาตามความปรารถนาและความต้องการอันแรงกล้าที่สุดของแต่ละคน จึงกลับมามุ่งปัจจุบันเพื่อจัดการสิ่งนั้นและทำให้สิ่งนั้นเป็นเกณฑ์หนึ่งของอนาคต
7. เป้าหมายเป็นเครื่องยืนยันถึง ความคงอยู่อย่างถาวรของค่านิยม เป้าหมายอยู่นอกกาลเวลา เป็นทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

จากบทบาท หน้าที่ดังกล่าว นักการศึกษาอาจจะมองเห็นแล้วว่าความสำคัญของ เป้าหมายกว้างขวางและลึกซึ้งกว่าที่เราเคยเข้าใจกัน แต่เหนือกว่าสิ่งอื่นใด เป้าหมายเป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่ปลูกเร้าระบบการศึกษาทั้งหมด และกำหนดข้อเรียกร้องให้แก่ครูและนักเรียน จะไม่ดำเนินงานสิ่งใดซึ่งเราไม่รู้ถึงความสำคัญ ความหมาย และจุดหมายปลายทางของสิ่งนั้น

ก่อนที่จะพิจารณาถึงเป้าหมายของสถาบันการศึกษา สิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาเป็นพื้นฐานเบื้องต้นคือ เป้าหมายของการศึกษาซึ่งผู้วิจัยได้สรุปจากหนังสือต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาช่วยให้พวกเขาสามารถดำเนินงานให้ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของประเทศได้
  2. การศึกษาจะต้องรณรงค์ให้มนุษย์เป็นผู้รักความยุติธรรม รู้การควรไม่ควร รักสันติ
  3. การศึกษาต้องรับประกันเสรีภาพส่วนบุคคลและความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวได้อย่างเต็มที่
  4. การศึกษาเป็นกระบวนการสร้างบุคลิกลักษณะและบุคลิกภาพที่ดี
  5. การศึกษาเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงโดยการให้เขาชนเกิดความเข้าใจใน อดีตโดยไม่ทำลายความแปลกใหม่ ความคิดริเริ่ม หรือความเป็นตัวของตัวเอง
  6. การศึกษาต้องเรียนรู้ลักษณะนิสัยและทักษะ ซึ่งเมื่อได้รับการอบรมแล้ว จะทำให้พวกเขาเป็นผู้ประกอบอาชีพที่ขยันขันแข็ง และมีประโยชน์ ตลอดจนมีชีวิตที่เป็นสุขและร่าเริง
- ชนิดา รักชลเมือง (2529: 118-119) ชี้ให้เห็นเป้าหมายหลักของสถาบันการศึกษา ดังนี้

1. สถาบันการศึกษาเป็นความคาดหวังของสังคมในการพัฒนาบุคคลไว้ มีคุณภาพโดยที่การพัฒนาคุณภาพของบุคคลของสถาบันการศึกษา จะต้องสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีแนวโน้มไปสู่สังคมสมัยใหม่
2. การผลิตกำลังคน โดยการเลือกสรรบุคคลให้เหมาะสมและการอบรม ฝึกฝน ทั้งในด้านการให้ความรู้และทักษะ
3. การอบรมให้สมาชิกของสังคมเข้าใจและปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคม เป็นภารกิจอีกข้อหนึ่งของสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญพอ ๆ กับการถ่ายทอด สิ่งสม และพัฒนาวัฒนธรรมของสังคมนั้น

4. การพัฒนาปัจเจกบุคคลในวิถีทางที่เขาพอใจและต้องการพัฒนาคุณค่าของสมาชิกแต่ละคนในสังคมให้เขาพอใจในความเป็นตัวของตัวเอง ให้เขาเป็นบุคคลที่มีคุณค่าในตัวของเขาเอง จากทฤษฎีและเหตุผลที่ได้กล่าวมา พอจะสรุปได้ว่า เป้าหมายการศึกษา เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา และเป็นกุญแจไปสู่ระบบการศึกษาทั้งหมด ตามที่กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของวิทยาลัยนาฏศิลป์นั้น ในฐานะที่ผู้วิจัยเคยเป็นผู้บริหารวิทยาลัยนาฏศิลป์ 3 แห่งมาแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยได้คำนึงถึงตลอดมาคือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ไม่มีเป้าหมายการศึกษาอย่างแท้จริง

ในการมองทฤษฎีของเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งนำไปสู่การเสาะแสวงหาเป้าหมายของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมไทย อาจจะนำไปสู่ความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ที่จะปรุงแต่ง และพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งเป็นผลผลิตของสังคม และวัฒนธรรมไทย โดยมีองค์ประกอบคือ เทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ฯลฯ เป็นปัจจัยแวดล้อม

จากแนวคิดเรื่องเป้าหมายการศึกษาดังกล่าว ทำให้เข้าใจความจำเป็น บทบาทหน้าที่ และความสำคัญของเป้าหมายการศึกษาว่า เป็นประเด็นอ้างอิง สร้างความเป็นระเบียบ ช่วยจัดองค์กร ช่วยจัดระบบการศึกษา ให้ความหมายแก่วิชาความรู้ ทำหน้าที่ประสานและบูรณาการองค์ประกอบต่างๆ ของการศึกษา มองไปภายนอกหน้า และทำนายอนาคตภาพได้อย่างสร้างสรรค์ โดยมีข้อมูลพื้นฐานมาจากอดีตและปัจจุบัน

นอกจากนั้น สิ่งที่เป็นแนวคิดสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง ที่ได้มีการเสนอในการวิจัยนี้ก็คือ สถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์กับรัฐในแง่ที่ว่าการจัดการและดำเนินงานด้านการศึกษาตามนโยบายที่รัฐกำหนด ตั้งแต่หลักฐาน กระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหาร ในบางครั้งสถาบันการศึกษาจะถูกมองว่า ไม่มีอิสรภาพทางวิชาการ ไม่มีอิสระในการกำหนดแม้กระทั่งเป้าหมายการศึกษาที่เป็นของตนเองอย่างแท้จริง จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงจำเป็นที่จะต้องสืบค้นและแสวงหาเป้าหมายการศึกษาที่เป็นของวิทยาลัยนาฏศิลป์ และในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยก็ตระหนักดีว่าเป้าหมายสูงสุดของการมีเป้าหมาย ซึ่งชนิดา รัชต์พลเมือง ได้แปลว่า วิญญาณแห่งเป้าหมาย จะเป็นเครื่องมือในการปลุกเร้า ระบบการศึกษาทั้งหมด เพื่อจะได้กำหนดข้อเรียกร้องให้แก่ครูและนักเรียน ในอันที่จะไม่ดำเนินงานสิ่งใดที่เราไม่รู้ ไม่เข้าใจถึงความสำคัญ ความหมาย และจุดหมายปลายทางของสิ่งนั้น

2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา

"ระบบ" เป็นคำที่มีความหมายทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งหมายถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำงานสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือความสัมพันธ์ที่ผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของส่วนต่างๆ ภายในระบบเพื่อทำหน้าที่ร่วมกัน (Johnson, 1994: 135-138)

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายและให้ความหมายของระบบไว้ดังนี้คือ

Kindred (1980: 6) ได้ให้ความหมายเรื่องระบบไว้ว่า ระบบคือ กระบวนการขององค์ประกอบย่อยภายในระบบที่ต้องทำงานอย่างสัมพันธ์กัน

Lucas (1985: 5) ได้ให้ความหมายว่า ระบบคือ ชุดองค์ประกอบขององค์กรที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันและมีการผสมผสานกันในการปฏิบัติงานเพื่อให้บริการเป้าหมายของระบบหรือองค์กรนั้น

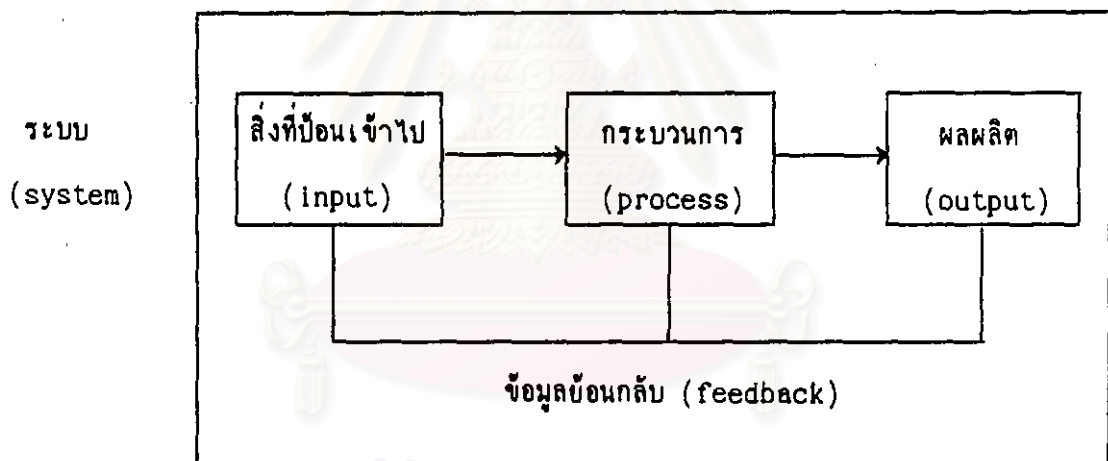
Hicks (1972: 461) ได้กล่าวว่า ระบบ หมายถึง การรวมตัวของสิ่งหลายสิ่ง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยแต่ละสิ่งนั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน หรือขึ้นต่อกันและกัน หรือมีผลกระทบต่อกันและกัน และเป้าหมายสำคัญของการรวมตัวกันเป็นระบบ คือ เพื่อเสถียรภาพอันมั่นคง (stability) เพื่อความเจริญก้าวหน้า (growth) และเพื่อการปฏิสัมพันธ์ (interaction)

โดยปกติระบบจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ระบบปิดและระบบเปิด ระบบปิด (closed system) คือ ระบบที่มีความสมบูรณ์ภายในตัวเอง ไม่พยายามที่จะผูกพันกับระบบอื่นใด และแยกตนเองออกจากสภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคม ส่วนระบบเปิด (open system) คือ ระบบที่ต้องอาศัยการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคล องค์กร หรือหน่วยงานอื่น ๆ ในลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีความสมดุลกันด้วย รวมทั้งสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตามไปเช่นเดียวกัน ระบบทั้งสองระบบดังกล่าวนี้ อาจเป็นระบบอิสระขนาดใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ภายในตัวเองหรืออาจเป็นระบบย่อย (subsystem) ที่อยู่ภายในระบบใหญ่นั้น โดยต่างทำหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมาย

องค์ประกอบของระบบ

ระบบใดระบบหนึ่งจะประกอบด้วยองค์ประกอบหรือส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ สิ่งที่ป้อนเข้าไปหรือข้อมูลนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลผลิต (output) (Semprevivo, 1976: 1-2) ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้จะมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ และจะทำงานร่วมกันเป็นวัฏจักร เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีปัญหาหรือไม่ทำงาน ส่วนอื่นก็จะหยุดชะงักไปด้วย นอกจากนี้ระบบยังมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมอย่างใกล้ชิด

องค์ประกอบและวัฏจักรของระบบการศึกษา

สภาพแวดล้อม (environment)

สิ่งที่ป้อนเข้าไป หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบแรกที่จะนำไปสู่การดำเนินงานของระบบ โดยรวมไปถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ อันเป็นที่ตั้งของระบบด้วย ในระบบการศึกษา ตัวป้อน ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา สภาพแวดล้อมของนักเรียน นักศึกษา คือ โรงเรียน สถานประกอบการศึกษา ฯลฯ

กระบวนการ เป็นองค์ประกอบที่สองของระบบ ซึ่งหมายถึง วิธีการต่างๆ ที่จะนำไปสู่ผลงานหรือผลผลิตของระบบ กระบวนการในระบบการศึกษา ได้แก่ วิธีการสอนต่าง ๆ

ผลผลิต ซึ่งเป็นองค์ประกอบสุดท้ายของระบบ อันหมายถึง ความสำเร็จในลักษณะต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผล ผลผลิตของระบบการศึกษา คือ นักเรียน นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในลักษณะต่าง ๆ

สิ่งที่ป้อนเข้าไป กระบวนการ และผลผลิต ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ต่างก็มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเดียวกันจึงจะทำให้ระบบสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบแต่ละระบบประกอบด้วยองค์ประกอบหรือมีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ (Semprevivo, 1976: 2-3)

1. ระบบจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (interaction with the environment)

2. ระบบจะต้องมีเป้าหมาย (goal)

3. ระบบจะต้องมีระเบียบข้อบังคับสำหรับตน และ

4. ระบบจะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงตนเอง (self-correction)

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงองค์ประกอบของระบบโดยชัดเจน ทฤษฎีพื้นฐานของระบบได้อธิบายถึงองค์ประกอบและคุณลักษณะเฉพาะบางประการของระบบไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบมีความสัมพันธ์กันและต้องพึ่งพาอาศัยกัน

2. ระบบมีลักษณะเป็นผลรวมขององค์ประกอบต่าง ๆ

3. ระบบมีลักษณะที่เป็นการแสวงหาเป้าหมายร่วมกัน

4. ทุกระบบมีปัจจัยป้อนเข้าและผลที่ได้รับ

5. ระบบทุกระบบจะเปลี่ยนรูปปัจจัยป้อนเข้าไปสู่ผลที่ได้จากระบบ

6. ระบบจะแสดงลักษณะภายในหรือสถานภาพแบบปิดของระบบต่าง ๆ ภายในระบบใหญ่

7. ระบบจะต้องมีวิธีการในการควบคุมองค์ประกอบที่มีปฏิสัมพันธ์กัน

8. ระบบทุก ๆ ระบบมักจะประกอบด้วยระบบย่อยที่เล็กกว่าเสมอ

9. มีความแตกต่างกันในระบบย่อย นั่นคือ แต่ละหน่วยของระบบจะปฏิบัติงานไปตามหน้าที่เฉพาะของมัน

10. โดยทั่วไปแล้วระบบแสดงถึงความสามารถในการไปถึงจุดมุ่งหมายปลายทางได้เท่าเทียมกัน

สรุปได้ว่าลักษณะโดยทั่วไปของระบบดังที่กล่าวแล้วข้างต้นจะประกอบด้วย สภาพแวดล้อม ซึ่งอยู่โดยรอบระบบหรือองค์การ บัณฑิตป้อนเข้า กระบวนการทำงานของระบบ ส่วนย่อยของระบบ และผลผลิตของระบบที่มีการควบคุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

ขั้นตอนการวิเคราะห์ระบบ

การวิเคราะห์ระบบเป็นกระบวนการในการศึกษาถึงขอบข่ายของการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ส่วนประกอบหรือหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อศึกษาและตรวจสอบดูว่าหน่วยงานได้ปฏิบัติงานไปอย่างไร วิธีการในการปฏิบัติงาน (means) สอดคล้องกับเป้าหมาย (ends) ที่กำหนดขึ้นหรือไม่

Black (1966: 3) ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์ระบบเป็นวิธีการที่พยายามสนับสนุน การตัดสินใจในการดำเนินงานโดยการกำหนดแนวทาง การคัดเลือกแนวทาง และการลงมือปฏิบัติ งานอย่างมีระบบ

การวิเคราะห์ระบบมีลักษณะคล้ายคลึงกับวิจัยเชิงปฏิบัติการที่จะต้องมีการกำหนด วัตถุประสงค์อย่างชัดเจนและมีเหตุผล โดยมีกิจกรรมการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. กำหนดปัญหา
2. เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
3. วิเคราะห์ระบบแนวทางเลือก
4. กำหนดความเป็นไปได้
5. พัฒนาเค้าโครงหรือโครงร่างของระบบ
6. พัฒนาระบบนำร่องหรือระบบต้นแบบ
7. ออกแบบระบบ
8. พัฒนาโครงการ
9. สนับสนุนการใช้ระบบ
10. ติดตามประเมินผลระบบ

ในการวิจัยครั้งนี้จะดำเนินการวิเคราะห์ระบบเพียง 4 ขั้นตอนเท่านั้น คือ การกำหนดปัญหา (problem definition) การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล (data collection and analysis) การวิเคราะห์ระบบแนวทางเลือก (analysis of systems alternatives) และการกำหนดความเป็นไปได้ (determination of feasibility)

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหา

การที่จะวิเคราะห์ระบบได้อย่างถูกต้องนั้น ผู้บริหารหรือผู้วิเคราะห์ระบบการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถ และมีความละเอียดรอบคอบ ระบุปัญหาที่แท้จริงให้ได้ โดยจะต้องสามารถระบุถึงตัวปัญหาและสาเหตุของปัญหาให้เห็นโดยชัดเจน พร้อมทั้งจัดลำดับความจำเป็นของปัญหาเหล่านั้นว่าปัญหาใดควรได้รับการพิจารณาก่อนหรือหลัง

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาปัญหาด้วยการวิเคราะห์ระบบมีหน้าที่รับผิดชอบในการกำหนดปัญหาให้ชัดเจน โดยพยายามค้นหาข้อมูลและความจริงที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลและวิจารณ์วิเคราะห์ข้อมูลนั้น ด้วยการศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย รวมทั้งแบบสอบถาม ฯลฯ ดังนั้นผู้วิจัยหรือผู้วิเคราะห์ระบบจะต้องมีความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริง

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ระบบทางเลือก

การวิเคราะห์ระบบเพื่อการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาระบบงานนั้น ผู้วิเคราะห์ระบบจะต้องหาแนวทางเลือกหลาย ๆ ทาง และจะต้องวิเคราะห์ให้เห็นโดยชัดเจนว่าแต่ละทางเลือกนั้นมีข้อดี ข้อเสีย หรือข้อจำกัดอย่างไร ถ้าผู้วิจัยหรือผู้วิเคราะห์ระบบสามารถกำหนดทางเลือกไว้หลายทางเลือก ย่อมจะช่วยให้การนำไปสู่แนวทางปฏิบัติที่เป็นไปได้มากกว่าการกำหนดทางเลือกไว้เพียงทางหรือเพียงทางเดียว

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดความเป็นไปได้

เป็นขั้นตอนที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการตัดสินใจเลือกทางที่ดีที่สุดของฝ่ายบริหารสถานศึกษา โดยทางเลือกที่ได้ตัดสินใจเลือกแล้วนั้นไม่จำเป็นต้องปฏิบัติหรือดำเนินการได้ทันที

แต่จะต้องได้รับการศึกษาวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้เสียก่อนว่า แนวทางเลือกนั้นจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ซึ่งความเป็นไปได้ของระบบนั้นสามารถวิเคราะห์จากคำถามที่ว่า ระบบการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษานั้นมีปัญหาที่แท้จริงคืออะไร ระบบการศึกษารูปแบบใดที่สามารถตอบปัญหาเหล่านั้นได้ สมรรถภาพของทรัพยากรทั้งในระยะสั้นและระยะยาวพร้อมที่จะสนองตอบต่อรูปแบบนั้นหรือไม่ รูปแบบใหม่ของระบบจะมีผลกระทบในทางที่ติดต่อการจัดการศึกษา ต่อกระบวนการทางการศึกษาทั้งหมด ต่อผลผลิตต่าง ๆ รวมทั้งปัจจัยหรือองค์ประกอบอื่น ๆ มากน้อยเพียงใด

ถ้าผู้วิจัยหรือผู้วิเคราะห์ระบบสามารถตอบคำถามดังกล่าวข้างต้น โดยทุกฝ่ายในสถาบันการศึกษามีความพึงพอใจร่วมกันและมีหนทางแห่งความสำเร็จหรือความเป็นไปได้สูง ทางเลือกนั้นก็จะได้ชื่อว่าเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ และสามารถนำไปดำเนินการหรือนำไปปฏิบัติต่อไปได้

การวิเคราะห์ระบบ เป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบในการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของแต่ละขั้นตอนของระบบ การวิเคราะห์ระบบจะต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และจะต้องเป็นบุคคลที่จะต้องเข้าใจระบบอย่างชัดเจน จึงจะสามารถวิเคราะห์ระบบแต่ละส่วนได้ รวมทั้งจะต้องใช้ยุทธศาสตร์หรือเทคนิควิธีการใหม่ ๆ เพื่อปรับปรุงระบบให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งจะมีผลอย่างสำคัญต่อระบบข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายของหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาโดยส่วนรวม

ในการศึกษาด้านครุศึกษา ซึ่งหมายถึง วิทยาลัยนาฏศิลป์ ที่มีการจัดการศึกษามาเป็นเวลากว่า ๕๐ ปีแล้วนั้น ส่วนสำคัญด้านหนึ่งที่จะต้องให้ความสนใจและศึกษา นอกเหนือไปจากความเป็นมาของวิทยาลัย เป้าหมายการศึกษาแล้ว ควรที่จะต้องสนใจกับภาพรวมของการจัดการศึกษาของวิทยาลัย เพื่อค้นหาแนวคิดและทิศทางการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ระบบการจัดการให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

2.4 แนวคิดเรื่อง การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน สิ่งจำเป็นที่จะทำให้งานนั้น ๆ มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นไปตามลำดับ ก็คือ การพัฒนา ซึ่งมีทฤษฎีต่าง ๆ อยู่หลายวิธี ทั้งนี้เป็นไปตามความจำเป็นของงาน และเนื้อหาสาระสำคัญของกิจการนั้น ๆ สำหรับการพัฒนาระบบมีส่วนร่วมนี้เป็นสิ่งสำคัญในการทำงานที่จะนำมาซึ่งประสิทธิภาพที่ดี ซึ่งปัจจุบันแม้แต่มหาวิทยาลัยได้เลิกการเป็น "หอคอยงาช้าง" ลงมา "สัมผัสพื้นดินแล้ว" ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกระบวนการพัฒนาระบบทางการศึกษา และการกำหนดนโยบายที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ ประกอบกับลักษณะของวิชาจะต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะด้าน (ชนิตา รัชพลเมือง, 2526: 71)

ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย และทฤษฎะในบางแง่มุมต่อเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา"

White (1982: 18) ได้ให้คำจำกัดความว่า "การมีส่วนร่วมประกอบได้ด้วย 3 มิติด้วยกันคือ มิติที่หนึ่งคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะอะไรควรทำ และทำอย่างไร มิติที่สองมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน" นอกจากนี้ White ยังเพิ่มว่า สาระสำคัญของ การมีส่วนร่วม ประการที่สี่ที่นำมาพิจารณา คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

Cohen และ Uphoff (1980: 219-222) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ประกอบไปด้วย 2 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

Yadav (1979 อ้างถึงใน อังคณา อาตมิยะนันท์, 2530: 13) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การเข้าร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาด้วยความสมัครใจและเต็มใจการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องไม่ถูกบังคับ

การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจำแนกออกเป็น

- การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและแผนการพัฒนา
- การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการแผนการพัฒนา

เจมส์กัตตี ปันทอง (2525 อ้างถึงใน อังคณา อาตมิยะนันท์, 2530: 17-18) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

อดิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 320) ได้กำหนดช่วงจังหวะและแบ่งระยะการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนไว้ดังนี้

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลของกิจกรรม

ในการสัมมนา "แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศไทย" ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เมื่อวันที่ 3-4 มีนาคม 2538 ณ โรงแรมแอมบาสเคอร์ซิตี จอมเทียน จังหวัดชลบุรี ได้มีการสรุปผลการสัมมนา ข้อ 2.4.2 การมีส่วนร่วมในขบวนการพัฒนาว่า

...ที่ประชุมเห็นว่า ชุมชนควรมีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาและจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ร้อยละ 100 และเห็นว่า การเตรียมคนและเตรียมชุมชนในชนบท เพื่อให้พร้อมที่จะรับการพัฒนา ร้อยละ 100 เช่นเดียวกัน...

การที่สรุปผลดังกล่าวได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก หากเป็นชุมชนก็หมายถึงคนและสถานที่นั้น ๆ หากเป็นการศึกษา ความจริงแล้วการวางแผนที่ดีจะต้องได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสร่วมพิจารณาปรึกษาข้อดี ข้อเสีย ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการวางแผนนั้น (ประชุม รอดประเสริฐ, 2535: 241) หลักการของทฤษฎีการพัฒนาต่าง ๆ ก็ได้เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการที่ต้องร่วมกันทำงาน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย และกำหนดทางเลือก ไปจนถึงการร่วมมือกันดำเนินการพัฒนาและประเมินผล ดังนั้นในการวิจัยเรื่องทางเลือกของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย โดยมีวิทยาลัยนาฏศิลป์เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษา เพื่อผลิตคนที่จะเป็นศิลปิน เป็นครู และเป็นนักวิชาการทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี จำเป็นที่จะต้องมีการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่ความเข้าใจจากเจ้าหน้าที่มาของสถานศึกษา เป้าหมาย กระบวนการผลผลิตที่เกิดขึ้น รวมทั้งปัญหา อุปสรรคต่างๆ ซึ่งเหมาะที่จะใช้วิธีวิจัยแบบการสนทนากลุ่ม เพราะมีข้อดีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างกว้างขวางระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมสนทนา เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงและมีเหตุผลมากที่สุด การนำพลวัตของกลุ่ม (group dynamic) เป็นการกระตุ้นให้คนแสดงความคิดเห็นและทัศนคติของตน คำตอบจากการสนทนากลุ่มมีลักษณะเป็นคำตอบเชิงเหตุผล (วีรสิทธิ์ ลิทธิไตรย์, โยธิน แสงวดี, 2536: 1)

กล่าวโดยสรุป ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัฒนธรรม เป้าหมายการศึกษา ระบบการศึกษา และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม มาเป็นฐานในการดำเนินการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งอภิปรายผล ในเรื่องของเป้าหมาย กระบวนการผลผลิต ปัญหาและอุปสรรค ที่มีต่อการอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย ด้านนาฏศิลป์และดนตรี

2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร เป็นสถาบันการศึกษาที่ดูแลรับผิดชอบการเรียนการสอนองค์ความรู้ทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ ซึ่งอาจารย์เรียกกันว่าเป็น "สังคีตศิลป์" ผู้วิจัยได้สำรวจดูงานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิทยาลัยนาฏศิลป์ พบว่า ได้มีนักศึกษาระดับปริญญาโทหลายสถาบันที่ค้นคว้าวิจัยทาง "สังคีตศิลป์" โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่าง ๆ กัน เช่น การวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ การวิจัยเพื่อนำผลไปประยุกต์ใช้ การวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ เป็นต้น การวิจัยทั้ง 3 ประเภท แบ่งตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะเน้นองค์ความรู้ด้านสังคีตศิลป์ 5 แขนงใหญ่ ๆ คือ ประวัติทฤษฎี ทักษะ การสร้างสรรค์ ศิลปะ และเทคนิค โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยต่าง ๆ กัน เช่น ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์

จากการศึกษางานวิจัย พบว่า นักวิชาการทางด้านนาฏศิลป์และดนตรียุคแรก ๆ อาทิ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ พระยาอนุমানราชธน ขุนวิจิตรมาตรา นายมนตรี ตราโมท นายธนิต อยู่โพธิ์ นายอาคม สายาคม ท่านเหล่านี้ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยองค์ความรู้ดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง แม้จะมีได้มีการศึกษาเรื่องระเบียบวิธีวิจัยอย่างไรในปัจจุบัน แต่ก็ได้พยายามแสวงหาความรู้ด้วยการค้นคว้าเอกสาร ตำรา การปฐกฐา วิจัย การพินิจวิเคราะห์ จากการเรียนการสอน การทบทวนความทรงจำในอดีตแล้วบันทึกลงเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงสำหรับคนรุ่นต่อมา ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการและนักวิจารณ์ เช่น ศาสตราจารย์ ดร. มัทนี รัตนิน รองศาสตราจารย์ ดร. วิภา คงกะนันท์ รองศาสตราจารย์ ปราณี วงศ์เทศ อาจารย์จตุรงค์ มนตรีศาสตร์ ท่านเหล่านี้ศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านเนื้อหาเฉพาะทางมากยิ่งขึ้น เช่น ทางศิลปะการแสดง ทางมนุษยวิทยา วัฒนธรรม ทางภาษาและวรรณกรรม และทางประวัติวิวัฒนาการ เป็นต้น ผลงานเหล่านี้ได้บุกเบิกแนวคิดและองค์ความรู้ใหม่ ๆ หลายทาง และเริ่มมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เริ่มมีการวิพากษ์วิจารณ์และลงมือค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติม ประมาณสองทศวรรษที่ผ่านมา การวิจัยทางสังคีตศิลป์ไทยเริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังและเป็นระบบในหลักสูตรอุดมศึกษา ซึ่งมีทั้งการทำสารนิพนธ์ ศิลปนิพนธ์ ตามหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

และในช่วงที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยหลายแห่ง ทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ได้
เปิดสอนสังคีตศิลป์ในระดับปริญญาโท ซึ่งในทีนี้จะได้นำหัวข้อวิทยานิพนธ์มาเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยมหิดลมีหัวข้อวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทที่เสร็จสมบูรณ์และที่กำลังดำเนินการ
การวิจัยทั้งสิ้น 32 รายการ ดังนี้

1. "ชีวิตและผลงานของนารถ ถาวรบุตร : ศึกษาเฉพาะกรณีเพลงมาร์ช" โดย
นายประจต มีสอน
2. "อิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกที่มีต่อการประพันธ์ทำนองเพลงของสมาน กาญจนผลิน"
โดย นายบรรจง ชลวิโรจน์
3. "มโหรีเขมร: วิเคราะห์เฉพาะกรณีบ้านสะเคา กิ่งอำเภอพลับพลาชัย จังหวัด
บุรีรัมย์" โดย นายวิโรจน์ เอี่ยมสุข
4. "เพลงเถา: ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะบทร้อง" โดย นางศรีเวียง ไทฮิละสุนทร
5. "การวิเคราะห์เพลงแขกมอญบางขุนพรหม: เนื้อทำนองเพลงและบทบาททางสังคม"
โดย นายบุญช่วย โสวัตร
6. "เพลงปี่ฉลุฉาบ: การวิเคราะห์ทางดนตรีวิทยาและภาพสะท้อนแห่งความงาม"
โดย นายป๊อบ คงลายทอง
7. "บทบาทและสถานภาพของเพลงตระโหรีครุในวัฒนธรรมดนตรีไทย" โดย
นายณัฐพงศ์ โสวัตร
8. "สำรวจและวิเคราะห์รายการดนตรีไทยทางวิทยุกระจายเสียง" โดย
นางศรีทิไล ทองพรหม
9. "ผลงานเพลงของพร ภิรมย์ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา" โดย นายประจุม บุญน้อม
10. "วิเคราะห์งานทางดุริยางคศิลป์ที่ใช้ประกอบการเทศน์มหาชาติ" โดย
นางบุญตา เขียนทองกุล
11. "มานุษยวิทยาการดนตรี" โดย นายฉรงค์ เขียนทองกุล
12. "บทบาทของสมาคมวิชาชีพดนตรีของไทย" โดย นายสุชาติ แสงทอง
13. "ดนตรีสำหรับการต่อสู้ป้องกันตัว: มวยไทยและอาวุธโบราณ" โดย
นายศุภกิจ จารุจรม

14. "ดนตรีพิธีกรรมงตึก: วิเคราะห์ดนตรีขณะเปิดถังงตึก" โดย
นายจิรศักดิ์ กติกาวงศ์
15. "กระบี่ปี: การศึกษาด้านวัฒนธรรมและคีตลักษณ์ด้านดนตรี" โดย นางปณมา
เอี่ยมสอาด
16. "บทบาท หน้าที่ และการผลิตดนตรีประกอบในภาพยนตร์ไทย
(พ.ศ. 2517-2534)" โดย นายเกษมสันต์ พรหมสุภา
17. "เรื่องเงิง: ระเบิดและดนตรีพื้นบ้านภาคใต้" โดย นายประภาส ขวัญประดับ
18. "การศึกษาวิเคราะห์วงดนตรีไทยร่วมสมัย: กรณีศึกษาวงฟองน้ำ" โดย
นางสาวจันทิมา นิลทองคำ
19. "ม็องวง: วัฒนธรรมการสร้างและผลกระทบทางดนตรี" โดย นายอภิชาติ
ภูระหงษ์
20. "การศึกษาเรื่องเครื่องสายปี่ชวา" โดย นางสาวพวงเพ็ญ จันทร์อุดม
21. "กาหลอในอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช" โดย นางสาวภัทรารวม
จันทร์ธีราช
22. "เพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช" โดย
นายกิตติ ศรีเปารยะ
23. "การเขียนการสอนดนตรีไทยบ้านครูสำราญ เกิดผล" และ "อาศรมดนตรีไทย:
กรณีศึกษาบ้านบางชะนี" โดย นายธานี ลาวชัยศิริ
24. "เพลงปฏิพากย์ของอำเภอพุนพิน จังหวัดนครสวรรค์" โดย นางสาวกฤษณา
พุทธชาติ
25. "ปีพาทย์นางหงส์: กรณีศึกษาวัดเศวตฉัตร" โดย นายภิชาติ เสนะสวัสดิ์
26. "วงโยชวาทิตกองทัพเรือ" โดย นายอนุรักษ์ บุญแจ
27. "วงตกลีง: ดนตรีแท้ในวิถีชีวิตของชาวลำปาง" โดย นายณรงค์ สมิตธรรม
28. "การวิเคราะห์ทางม็องเพลงสาธิตการ" โดย นายณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์
29. "โครงสร้างทางกายภาพของเครื่องลมไทยและการจัดแบ่งหมวดหมู่" โดย
นายศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์

30. "ดนตรีของคนตาบอดในประเทศไทย: การเรียนรู้และการประกอบอาชีพ" โดย นายพีระชัย ลีสมบูรณ์ผล

31. "กลองหลวงล้านนา: ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและชาติพันธุ์" โดย นายรณชิต แม้นมาลัย

32. "ชีวิตและผลงานของครูพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)" โดย นายพงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีหัวข้อวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขานาฏศิลป์ไทย 14 รายการ ดังนี้

1. "ละครชาตรีที่แสดง ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" โดย นางอมรา กล้าเจริญ
2. "ละครแก๊บนที่ศาลหลักเมืองกรุงเทพมหานคร" โดย นางสาวมาลินี งามวงศ์วาน
3. "ระบำสี่บท" โดย นางผุสดี หลิมสกุล
4. "จารีตการฝึกหัดและการแสดงโขนของตัวพระราม" โดย นายไพฑูรย์ เข้มแข็ง
5. "มโนห์ราบูชายัญ: การประยุกต์ทำรำชุดมโนห์ราบูชายัญจากทำรำชุดครสาวนเหล่า"

โดย นางสาวภา เวชสุรกษ

6. "พ็อนซ่งคำ" โดย นางเอี่ยมพร เนาว์เย็นผล
7. "กระบวนการรบของพญาวานรในการแสดงโขน" โดย นายไพโรจน์ ทองคำสุก
8. "ละครตีกดาบรพรหของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก" โดย นางสาวพรทิพย์

ด้านสมบูรณ

9. "รองเง็ง: ระบำพื้นเมืองในภาคใต้ของไทย" โดย นายสาวิตร พงศ์วัชร
10. "ผู้ชนะสิบทิศ: ละครพันทางของเสรี หวังในธรรม" โดย นางสมพิศ สุขวิวัฒน์
11. "การศึกษาเปรียบเทียบทำรำโนราของครูโนรา 5 ท่าน" โดย นายสมโภชน์

เกตุแก้ว

12. "ระบำในการแสดงโขนของกรมศิลปากร" โดย นายสมรัตน์ ทองแท้
13. "พราวนโนรา" โดย นายธีรวัฒน์ ช่างसान
14. "การพ็อนอีसान" โดย นายบุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร

จากรายชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นถึงความสนใจในศาสตร์ด้านนาฏศิลป์และดนตรีของไทย ซึ่งกว้างขวางครอบคลุมสาขาวิชาการต่างๆ อย่างมากมาย เป็นการศึกษาเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ในสังคีตศิลป์โดยตรงก็มี โดยประยุกต์ก็มี แต่เมื่อนับจำนวนวิทยานิพนธ์เหล่านี้แล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่ามีอยู่น้อยมากเมื่อเทียบองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษของไทย ได้สั่งสมมาหลายศตวรรษ จึงจำเป็นที่จะต้องขยายผลของการวิจัยออกไปให้กว้างขวางและรวดเร็ว ก่อนที่หลายสิ่งหลายอย่างจะผิดเพี้ยนหรือเสื่อมสลายไป ทั้งนี้จะได้นำผลการวิจัยมาใช้ในการอนุรักษ์และเป็นแนวทางให้นวัตกรรมที่เกิดขึ้นในแวดวงสังคีตศิลป์มีข้ออ้างอิงที่ชัดเจน

ผลงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิทยาลัยนาฏศิลป์ ได้มีผู้ทำวิจัยไว้หลายเรื่อง อาทิ จิราพร ธวัชวิเชียร (2531) ได้วิจัยเรื่อง "การประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูงพุทธศักราช 2527" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูงพุทธศักราช 2527 ผลการวิจัยพบว่า สิ่งนำเข้าหรือปัจจัยพื้นฐานของหลักสูตร อันได้แก่ จุดหมาย หลักการของหลักสูตร จุดประสงค์กลุ่มวิชา หมวดวิชา มีความชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการของสังคม มีความเป็นเอกลักษณ์ของวิชาชีพ และสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้มาก จุดประสงค์กลุ่มวิชา หมวดวิชา มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและหลักการของหลักสูตร พบว่า โครงสร้างหลักสูตรมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและหลักการของหลักสูตร และมีความเหมาะสมกับเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในเกณฑ์การใช้หลักสูตร การจัดเนื้อหาวิชา เนื้อหาประกอบเนื้อหาไปใช้ในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปได้มากตามที่จุดหมายของหลักสูตรกำหนด เมื่อปัจจัยพื้นฐานมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน ส่งผลให้การดำเนินงานตามหลักสูตรส่วนใหญ่ สามารถปฏิบัติได้ค่อนข้างครบถ้วนตามทฤษฎีและหลักการพัฒนาหลักสูตร พร้อมทั้งส่งผลให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ รวมทั้งคุณลักษณะ และบุคลิกภาพที่ดี ตามที่จุดมุ่งหมายและหลักการของหลักสูตรกำหนดในระดับค่อนข้างมาก

ชนมาศ โสภณ (2531) ได้วิจัยเรื่อง พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย พัฒนาการของการจัดการศึกษาและอิทธิพลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบของการจัดการศึกษาวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยแบ่ง

ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก เป็นการจัดการศึกษาโดยอิสระหรืออย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การจัดการศึกษาในราชสำนัก สำนักของเจ้านายและขุนนาง และสำนักของสามัญชน เป็นการจัดการศึกษาอย่างอิสระโดยยึดถือการศึกษาในราชสำนักเป็นแบบอย่าง ประเภทที่ 2 เป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแบบสากลหรืออย่างเป็นทางการ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา วิธีเข้าศึกษาและคุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษา หลักสูตรและการสอน ปริมาณเวลาและคุณภาพทางการศึกษา ตลอดจนเงินเดือนที่จะได้รับเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว พัฒนาการของการศึกษาวิชาชีพนานาชาติไทย แบ่งออกได้เป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคที่ 1 ยุคการศึกษาวิชาชีพนานาชาติไทยแบบแผนเดิม (ประมาณ พ.ศ.1800-2452) มีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อความบันเทิงและประดับบารมี แล้วพัฒนาขึ้นเป็นการอาชีพ โดยรับผู้เข้าศึกษาทั้งชายและหญิงตั้งแต่วัยเยาว์ แต่สตรีจะสงวนไว้เฉพาะในราชสำนักสำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของครูเป็นหลักด้วยวิธีการให้ปฏิบัติเลียนแบบอย่างครู และจดจำแบบมุขปาฐะสืบทอดกันมา ยุคที่ 2 ยุคฟื้นฟูการศึกษาวิชาชีพนานาชาติไทย (พ.ศ.2453-2478) มีการฟื้นฟูการศึกษาขึ้นใหม่ในราชสำนักและสำนักของเจ้านาย ด้วยการจัดการศึกษาแบบระบบโรงเรียน แต่ยังคงใช้วิธีการศึกษาแบบเก่า ในขณะที่เดียวกันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้นำรูปแบบของการละครตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ ทำให้ความสนใจในการศึกษาวิชาชีพนานาชาติไทยลดความสำคัญลงไป โดยหันไปนิยมตามแบบอย่างตะวันตกสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ยุคที่ 3 ยุคการศึกษาวิชาชีพนานาชาติไทยในสถาบันการศึกษา (พ.ศ.2479-2529) การจัดการศึกษาได้พัฒนามาสู่ระบบสากลอย่างสมบูรณ์อยู่ในความควบคุมของรัฐบาล โดยรับบุคคลทั่วไปเข้าศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รู้กว้าง หลักสูตรแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ผลิตนานาชาติและผลิตครูนานาชาติ ผู้สำเร็จการศึกษาจะเข้ารับราชการมากกว่า ประกอบอาชีพอิสระ อิทธิพลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาวิชาชีพนานาชาติไทย พบว่า ในยุคที่ 1 และยุคที่ 2 ความสนพระทัยของพระมหากษัตริย์มีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมา คือ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตก ส่วนในยุคที่ 3 ลัทธิชาตินิยมของผู้นำประเทศ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นปัจจัยแรกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รองลงมา ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้ของผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ อุตสาหกรรมเพิ่มและลคอย่างรวดเร็วของประชากรและค่านิยมในการเข้าศึกษาของประชาชน

ชไมพร พุทธิรัตน์ (2534) ได้วิจัยเรื่อง "ความต้องการใช้ภาษาอังกฤษของนักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์ : ทักษะของครูภาษาอังกฤษ ผู้เรียน ศิษย์เก่า และเจ้าของกิจการ" โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาทักษะของครูภาษาอังกฤษ ผู้เรียน ศิษย์เก่า และเจ้าของกิจการเกี่ยวกับความจำเป็น และความต้องการใช้ภาษาอังกฤษ ทักษะภาษา และหน้าที่มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อ ผลการวิจัยพบว่า บุคคลทั้ง 4 กลุ่ม มีความต้องการให้พัฒนาหลักสูตรไปในทางที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติและนำไปใช้ได้จริง โดยเรียนเน้นทักษะฟัง-พูดในสถานการณ์ที่มีการจัดการแสดงนาฏศิลป์-ดนตรีไทยจริงๆ ที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาชีพที่สามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ด้านการแสดงและวัฒนธรรม ที่สื่อออกมาในลักษณะของการแสดงจริงๆ

สมภพ เพ็ญจันทร์ (2534) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทในการอนุรักษ์และพัฒนา นาฏศิลป์พื้นบ้านของอาจารย์ภาควิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท ปัญหาอุปสรรค สาเหตุของปัญหา และเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา นาฏศิลป์พื้นบ้านของอาจารย์ภาควิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ภาควิชา นาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ มีบทบาทในการอนุรักษ์นาฏศิลป์พื้นบ้านร้อยละ 97.5 และไม่มีอาจารย์ที่มีบทบาทด้านการทำงานวิจัย เพราะไม่มีความรู้ด้านนี้ ปัญหาที่พบมากที่สุดในการ เผยแพร่การแสดง การเผยแพร่ผ่านการจัดกิจกรรมทางวิชาการ การเผยแพร่ผ่านงานเขียน และสื่ออื่น ๆ และการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งปฐมภูมิ คือ ปัญหางบประมาณ ปัญหาที่พบมากที่สุด ในการสอน คือ ปัญหาจากตัวผู้เรียน ปัญหาที่พบมากที่สุดในการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ทุติยภูมิ คือ ขาดแหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร อาจารย์ภาควิชานาฏศิลป์ มีบทบาทในการพัฒนา นาฏศิลป์พื้นบ้านร้อยละ 20.2 ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ งบประมาณและเวลา ข้อเสนอแนะใน การอนุรักษ์นาฏศิลป์พื้นบ้าน วิทยาลัยและอาจารย์ควรค้นคว้า รวบรวม และจัดเก็บข้อมูลอย่าง เป็นระบบก่อนที่จะสูญหายไป ในการพัฒนานาฏศิลป์พื้นบ้าน วิทยาลัยและอาจารย์ควรศึกษาอย่าง ลึกซึ้ง ก่อนที่จะพัฒนาในสิ่งที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยให้กระทบกระเทือนต่อรูปแบบดั้งเดิมของ นาฏศิลป์พื้นบ้านน้อยที่สุด

สิริชัยชาญ พักจำรูญ (2535) ได้วิจัยเรื่อง "ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาจารย์ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดกองศิลปศึกษา กรมศิลปากร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาจารย์ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดกองศิลปศึกษา กรมศิลปากร ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ทั้ง 10 แห่ง มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ 11 ด้าน คือ ด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านการได้รับความยอมรับนับถือ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเจริญในหน้าที่การงาน ด้านนโยบายและการบริหาร ด้านเงินเดือนและผลประโยชน์เกื้อกูล ด้านความมั่นคงในงานที่ทำ ด้านสภาพการทำงาน ด้านสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนร่วมงาน และด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง

ศุภชัย จันทรสุวรรณ (2538) ได้วิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์แนวพระราชดำริและบทบาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการส่งเสริมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี: การศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวพระราชมหาราชและบทบาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี โดยวิเคราะห์จากกรณีโรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ผลการวิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี และมีพระราชดำริที่จะยกฐานะของศิลปินให้เป็นผู้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี จึงทรงสถาปนาโรงเรียนพรานหลวง ซึ่งพัฒนามาจากโรงเรียนทหารกระบี่หลวงให้เป็นหนึ่งในสี่ของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นแบบอย่างของโรงเรียนทั้งหลายในประเทศ โดยนำความคิดมาจากโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ การจัดการศึกษาของโรงเรียนพรานหลวงที่เน้นการสอนดนตรีไทย ดนตรีสากล และนาฏศิลป์ด้านโขน ซึ่งเป็นศิลปะที่แสดงความเป็นอารยประเทศ โดยนักเรียนพรานหลวงต้องเรียนวิชาสามัญควบคู่กันไป รวมทั้งยังได้นำเอาบทละครพระราชนิพนธ์ มาเป็นเครื่องมือในการสอนให้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อีกด้วย จากแนวพระราชดำริดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนพรานหลวงเป็นสถาบันซึ่งผลิตศิลปินให้เข้ารับราชการในกรมมหรสพ มีหน้าที่เป็นผู้อนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมไทย นับว่าเป็นสถาบันสอนนาฏศิลป์ดนตรีในระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติแห่งแรกในประเทศไทย เป็นสถาบันสร้างศิลปะโขนและดนตรีสากลแห่งแรกให้แก่ชาติ นักเรียน

โรงเรียนพรานหลวงมีสถานภาพและบทบาทเป็นนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นมหาดเล็ก ผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เป็นเลขาพรานหลวง และเป็นศิลปินในกรมมหรสพ ผู้ได้รับการพัฒนา ทั้งทางด้านสติปัญญา จริยธรรม บุคลิกภาพ และมีสมรรถภาพทางกายอย่างสมบูรณ์อีกด้วย นักเรียนเก่าโรงเรียนพรานหลวง ได้รับการยกย่องว่า เป็นศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์และดนตรี มากมาย จากแนวพระราชดำริ ทำให้ครูโขนหรือศิลปินโขนผู้มีฝีมือได้ร่วมกันสร้างสรรค์วิธีการ แสดง สืบทอดแบบแผน คงเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทยจนถึงปัจจุบัน เมื่อสิ้นสมัยรัชกาลที่ 6 ท่านเหล่านี้คือครูสอนวิชานาฏศิลป์โขน และวิชาดนตรีในโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ซึ่งปัจจุบันคือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลการวิจัยพบว่า นาฏศิลป์โขนของกรมศิลปากร ปัจจุบัน คือ ศิลปะที่ได้รับการสืบทอดมาจากโรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์โดยตรง

จินตนา สายทองคำ (2539) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อของนักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านตัวนักศึกษา ด้านเศรษฐกิจและสังคม และด้านสภาพแวดล้อมของสถาบัน ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อในระดับนาฏศิลป์ชั้นสูงของวิทยาลัยนาฏศิลป์ รวมทั้งเปรียบเทียบปัจจัยทั้ง 3 ด้านของนักศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนนักศึกษาจำนวน 567 คน และผู้บริหารจำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์องค์ประกอบ การวิเคราะห์เนื้อหา ผลจากการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อของนักศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านตัวนักศึกษา ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านสภาพแวดล้อมของสถาบัน จำนวน 6 องค์ประกอบ คือ ความผูกพันกับกลุ่มเพื่อน ความถนัดในการเรียน วิชาชีพด้านนาฏศิลป์ดนตรี การศึกษาสถาบันอื่นตามกลุ่มเพื่อน การสนับสนุนจากผู้ปกครอง และค่าใช้จ่ายในการศึกษา ความไม่พึงพอใจในการเรียนด้านนาฏศิลป์ดนตรี และ ความมั่นใจในการประกอบอาชีพด้านนาฏศิลป์ดนตรี 2) การเปรียบเทียบปัจจัยของนักศึกษาที่ศึกษาต่อกับนักศึกษาที่ไม่ศึกษาต่อในระดับนาฏศิลป์ชั้นสูงของวิทยาลัยนาฏศิลป์ โดยที่ตัวแปรมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 พบว่า นักศึกษาที่ศึกษาต่อมีปัจจัยประกอบด้วองค์ประกอบสำคัญ คือ ความถนัดในการเรียนวิชาชีพด้านนาฏศิลป์ดนตรี การสนับสนุนจากผู้ปกครองและค่าใช้จ่ายในการศึกษา ความมั่นใจในการประกอบอาชีพด้านนาฏศิลป์ดนตรี และความผูกพันกับกลุ่มเพื่อน ส่วน

นักศึกษาที่ไม่ศึกษาต่อมีปัจจัยประกอบตัวของค้ประกอบสำคัญ คือ ความไม่พึงพอใจในการเรียนด้านนาฏศิลป์ดนตรี และการศึกษาต่อสถาบันอื่นตามกลุ่มเพื่อน

จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2531-2539 มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยาลัยนาฏศิลป์หลายเรื่อง ผลการวิจัยเหล่านี้ถึงแม้จะสัมพันธ์กับการวิจัยเรื่อง อนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยอยู่บ้าง แต่ยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาวิชาการเรื่องนาฏศิลป์และดนตรีให้ทันโลก ทันสมัย เพื่อให้คงความเป็นไทยอยู่ได้ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเน้นการวิจัยหลายรูปแบบเพื่อให้บุคลากรภายในและภายนอกวิทยาลัยในภูมิภาคต่าง ๆ และกรุงเทพมหานครได้รับรู้ถึงรากเหง้าที่มาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ และสภาพปัจจุบัน ปัญหา เพื่อร่วมคิดร่วมทำหาทางเลือกที่เป็นไปได้ สามารถปฏิบัติได้ในอนาคตอย่างครบวงจรที่เรียกว่า การดำเนินการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

2.6 การสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์และดนตรี

การสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์และดนตรีนั้น สถาบันการศึกษาหลายสถาบันได้จัดขึ้นเพื่อหาทิศทางในการพัฒนานาฏศิลป์และดนตรี อาทิ

1. การสัมมนาและสาธิต "นาฏศิลป์และดนตรีไทย" จัดโดย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 23-25 มิถุนายน พ.ศ.2515
2. การสัมมนา "สาธิตนาฏศิลป์ไทย" จัดโดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร เมื่อวันที่ 14-15 มีนาคม พ.ศ.2534
3. การสัมมนา เรื่อง "การศึกษาสถานภาพการวิจัย สาขาศิลปการแสดงในประเทศไทย: ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย" จัดโดย คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เมื่อวันที่ 27-29 มกราคม พ.ศ.2538

ผลของการสัมมนาทั้ง 3 ชุดนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1. จากการสัมมนาและสาธิต "นาฏศิลป์และดนตรีไทย" ได้มีการสรุปผลการสัมมนาไว้ 5 หัวข้อ คือ (นิออน สนิทวงศ์ บรรณาธิการ, 2522: 234-236)

- 1.1 นาฏศิลป์และดนตรีไทยในชีวิตไทย
- 1.2 การสอนและสืบเนื่องนาฏศิลป์และดนตรีไทย
- 1.3 การสืบเนื่องและถ่ายทอดนาฏศิลป์และดนตรีไทย
- 1.4 ชนรุ่นใหม่กับนาฏศิลป์และดนตรีไทย
- 1.5 การปรับปรุงนาฏศิลป์และดนตรีไทย

ผู้วิจัยจะสรุปประเด็นสำคัญโดยไม่แยกแยะรายหัวข้อดังนี้คือ

ในสมัยโบราณ นาฏศิลป์และดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไทย ในสมัยปัจจุบันอิทธิพลตะวันตกทำให้นาฏศิลป์และดนตรีขาดจากวิถีชีวิตของคนไทยปัจจุบัน วิทยาลัยนาฏศิลป์มีหน้าที่ 2 ประการ คือสร้างศิลปินทางนาฏศิลป์และสร้างครูนาฏศิลป์ที่จะไปสอนตามโรงเรียนและสถาบันการศึกษา ได้มีการพิจารณาถึงว่าหลักสูตรการเรียนนาฏศิลป์ 11 ปีนั้นนานเกินไปหรือไม่ ในเรื่องนี้มีความเห็นเป็น 2 ทาง ทางหนึ่งเห็นว่าควรย่อเวลาลงได้ แต่บางท่านเห็นว่า การเรียนนาฏศิลป์นั้นต้องการการฝึกหัดและเรียนรู้จากครูตลอดไป การถ่ายทอดและสืบเนื่องนาฏศิลป์และดนตรีไทยจะต้องยึดหลัก 2 ประการ คือ จะต้องเชื่อมั่นว่านาฏศิลป์และดนตรีไทยของเราเป็นของดีจริง และต้องเชื่อมั่นว่าเยาวชนรุ่นใหม่ของเรามีความสามารถที่จะรับการถ่ายทอดทางนาฏศิลป์และดนตรีได้ การถ่ายทอดนาฏศิลป์และดนตรีนั้นมิใช่เป็นการถ่ายทอดเฉพาะผู้แสดงเท่านั้น ต้องถ่ายทอดทางด้านผู้ชมและผู้ฟัง ให้ความเข้าใจในนาฏศิลป์และดนตรีไทยให้ถูกต้องจึงจะซาบซึ้ง นาฏศิลป์และดนตรีไทยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะต้องอนุรักษ์รักษาไว้ และในขณะที่เดียวกันจะต้องประสมประสานกับวัฒนธรรมภายนอกเพื่อความอยู่รอดของวัฒนธรรมไทย ชนรุ่นใหม่ต้องการสิ่งจูงใจและแนวทาง ซึ่งทรรศนะหนึ่งเห็นว่า มูลเหตุจูงใจและแนวทางที่จะให้มันขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้ใหญ่เป็นสำคัญ อีกทรรศนะหนึ่งเห็นว่า การสืบเนื่องทางนาฏศิลป์และดนตรีไทยจำเป็นจะต้องมีการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ แต่ไม่ควรติดในบุคลิกภาพ และชนรุ่นใหม่ควรจะก้าวเข้ามาเป็นผู้นำในการถ่ายทอดเสียเอง ในปัจจุบันนี้มีความต้องการอย่างใหม่เกิดขึ้นในสังคม คือ ความต้องการที่จะรู้จักตัวเอง รู้จักฐานะของตนเองในสังคม และรู้จักปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ การปรับปรุงนั้น อาจทำได้โดย 1) การใช้แสงให้เหมาะกับสถานที่และเครื่องแต่งตัวโขนละคร 2) การปรับปรุงด้านดนตรี 3) การปรับปรุงในการแสดงอารมณ์ของตัวละคร 4) การเข้าถึงบทละครและวรรณคดีไทยที่มีอยู่แล้วด้วยทัศนคติใหม่ เพื่อดึงเอาความดีของบทละครและวรรณคดีไทยให้ตรงตามทัศนคติใหม่

2. จากการสัมมนา "สาธิตนาฏศิลป์ไทย" มีหัวข้อสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา นาฏศิลป์และดนตรี นอกเหนือจากการบรรยายและสาธิตเรื่องมาตรฐานนาฏศิลป์ไทย ดังนี้

2.1 ปัญหาการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย: นาฏศิลป์กับการสอนและหลักสูตร ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

2.2 นานาทัศนะของการพัฒนารูปแบบนาฏศิลป์

2.3 บทบาทของหน่วยงานรัฐและเอกชนในการเผยแพร่ นาฏศิลป์

จากประเด็นหลักทั้ง 3 ประเด็น ซึ่งเป็นหัวข้อการสัมมนานั้น ผู้วิจัยได้สรุป ใจความสำคัญได้ว่า ในเรื่องของปัญหาการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยทุกสถาบันการศึกษาทั้งของ รัฐและเอกชน มีจุดประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดวิชานาฏศิลป์ให้กับผู้เข้ารับ การศึกษา สถานศึกษาดังกล่าวมีทั้งสถานศึกษาของรัฐและของเอกชน แบ่งการศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โดยกำหนดหลักสูตรให้มีการเรียนทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ซึ่งต่างก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบุคลากรให้เป็นครูผู้สอนวิชานาฏศิลป์ เป็นศิลปิน หรือ หน่วยงานด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัมนาฏศิลป์ ดังนั้น แต่ละสถาบันการศึกษาจึงกำหนดหลักสูตรตาม เป้าหมายของตน (ม.ล.วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์ บรรณาธิการ, 2536: 62)

สำหรับประเด็นของวิทยาลัยนาฏศิลป์นั้น จากการสรุปผลการสัมมนา พบว่า (ม.ล.วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์ บรรณาธิการ, 2536: 65-66) วิทยาลัยนาฏศิลป์มีหลักสูตรที่ อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีความชัดเจนแน่นอน เนื่องจากไม่ได้ระบุแน่ชัดว่าผู้ที่จบนาฏศิลป์จะต้องไปสอน ในระดับใด กลุ่มใด เช่น ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา หรือจะไป ประกอบอาชีพเป็นศิลปิน กล่าวคือ ถ้าเป็นครูก็ต้องเรียนรู้เทคนิค วิธีการสอน พร้อมทั้งจะปฏิบัติ หน้าที่ครูที่มีความสามารถ ถ้าเป็นศิลปินก็ต้องเป็นศิลปินที่มีฝีมือ เพื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของ หลักสูตรที่มุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษาประกอบอาชีพเป็นครู ศิลปิน หรือทำงานอื่น ๆ ก่อให้เกิดปัญหา ดังนี้

1. เด็กไม่มีจุดยืนที่แน่นอนและจับจุดไม่ถูกว่าตนมีใจรักในด้านใด เช่น จะเป็นครูหรือเป็นนักแสดง เพราะอาชีพทั้ง 2 อย่างนี้แตกต่างกันทั้งในเรื่องเทคนิค วิธีการ และการปฏิบัติ ครูต้องเรียนรู้เทคนิคการสอน นักแสดงต้องมีความชำนาญในการแสดง อย่างนี้เป็นต้น เมื่อเด็กมีทิศทางไม่แน่นอนแล้วจึงอาจเป็นผลให้เด็กไม่มีใจทุ่มเทให้กับการเรียนและการฝึกฝน ผลกระทบในระยะยาว คือ ศิลปินในอนาคตจะมีระดับฝีมือด้อยลง

2. ผลสืบเนื่องจากปัญหาข้อแรกทำให้หลักสูตรของวิทยาลัยนาฏศิลป์มีเนื้อหาที่ครอบคลุมมากทั้งในวิชาสามัญ วิชาศิลปะ และวิชาการศึกษา จึงเป็นภาระที่หนักมากสำหรับเด็กที่ต้องเรียนให้ได้ทุกด้าน ประกอบกับถ้าเด็กมีจุดยืนที่ไม่แน่นอนและไม่มีความรักทางศิลปะอย่างแท้จริง อาจมีผลให้เด็กเปลี่ยนใจออกไปศึกษาในสายสามัญหรือวิชาชีพยังสถาบันอื่น ๆ ปัจจุบันพบว่า เด็กที่เรียนต่อในระดับนาฏศิลป์ชั้นสูงลดน้อยลงเป็นจำนวนมาก ดังที่ผู้อภิปรายในฐานะผู้แทนสถาบันของกรมศิลปากรนำเสนอว่ามีนักเรียนที่เข้ามาเรียนในระดับนาฏศิลป์ชั้นต้นประมาณปีละ 120 คน แต่เหลือนักเรียนที่เรียนต่อในระดับนาฏศิลป์ชั้นสูงเพียง 30-40 คน (สถิติวิทยาลัยนาฏศิลป์ส่วนภูมิภาค) หากเปรียบเทียบกับวิทยาลัยครู ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อเป็นครู น่าคิดว่าหากมีการแข่งขันกัน ผู้ใช้ยินดีจะเลือกรับเด็กที่ได้รับการฝึกฝนมาจากสถาบันการศึกษาใดมากกว่านั้น เรื่องนี้ย่อมเป็นปัญหาอย่างแน่นอน

นอกจากนั้น ปัญหาอื่น ๆ ที่ได้จากผลการสัมมนา คือ ปัญหาทางด้านวิชาการ ปัญหาจำนวนครูผู้สอนนาฏศิลป์ไม่เพียงพอ ปัญหาขาดแคลนงบประมาณ ปัญหาตลาดแรงงานไม่เพียงพอ กับจำนวนผู้ที่สำเร็จการศึกษา ปัญหาความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา ปัญหาการเรียนการสอนนาฏศิลป์ที่บ้าน (ม.ล.วัลย์วิภา บุรฉัตรพันธุ์ บรรณาธิการ, 2536: 67-72)

ส่วนการเสนอแนะในเชิงอนุรักษ์และพัฒนานั้น ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และส่วนใหญ่เห็นว่า การอนุรักษ์นั้นมีปัญหาเนื่องมาจากผู้ฟังและผู้ชมขาดความเข้าใจ ดังนั้นน่าจะมีการตั้งเป้าหมายและนโยบายของการอนุรักษ์ รวมถึงเป้าหมายและนโยบายในการพัฒนารูปแบบและวางระเบียบกฎเกณฑ์ของการพัฒนาด้วย นอกจากนี้ในเรื่องการสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจในเรื่องนาฏศิลป์และดนตรี มีความจำเป็นจะต้องปลูกฝังให้ประชาชนคนไทยเกิดความรักในนาฏศิลป์ดนตรี ให้รู้ว่าเป็นศิลปะไทยที่ล้ำค่าและน่าจะมีวิธีปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่หรือเยาวชนไทยได้มีโอกาสสัมผัสและภาคภูมิใจกับมรดกที่ล้ำค่านี้ (จินตนา ยศสุนทร, 2536: 99-101)

3. การสัมมนา เรื่อง "การศึกษาสถานภาพการวิจัยสาขาศิลปะการแสดงในประเทศไทย: ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย" ศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระ (2538: 45) ได้สรุปไว้ดังนี้

เนื่องจากการสัมมนาครั้งนี้ เป็นการนำกิจกรรมของการวิจัยมาสัมพันธ์กับกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะการแสดง ซึ่งได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางในประเด็นที่ว่า การสร้างสรรค์ของศิลปินกับการวิจัยของนักวิชาการสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งพอสรุปได้เป็น 3 แนวทางคือ

3.1 กระบวนการสร้างสรรค์เทียบเคียงได้กับกระบวนการของการวิจัยในบางลักษณะ

3.2 ศิลปินสามารถวิเคราะห์การทำงานของตนเอง วิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นเหตุเป็นผลและเป็นขั้นตอน แล้วเสนอให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วย

3.3 ศิลปินอาจศึกษาผลงานของผู้อื่นอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ความรู้และประสบการณ์ดังกล่าว อาจเอื้อต่อการสร้างงานของตนเอง ซึ่งนับได้ว่าเป็นการวิจัยก่อนที่จะสร้างสรรค์ผลงาน

ในการจัดการสัมมนาครั้งนี้ นอกจากจะมีการบรรยายของวิทยากรในหัวข้อต่าง ๆ และการเสนอผลงานวิจัยเรื่องนาฏศิลป์และดนตรีแล้ว ในการสัมมนายังได้มีการประชุมกลุ่มย่อยแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มดนตรีและกลุ่มนาฏศิลป์ และได้รับมอบหมายให้พิจารณาประเด็น 3 ประเด็น คือ

1. ปัญหาการศึกษาดนตรี/นาฏศิลป์ในประเทศไทย
2. แนวทางในการแก้ปัญหา
3. หัวข้อวิจัยที่น่าสนใจ

วาสิษฐ์ จรรย์ยานนท์ (2538: 34) ได้เสนอผลการประชุมของกลุ่มดนตรี สรุปได้ว่า ความเห็นของกลุ่มครอบคลุมถึงหลักการของดนตรี 3 ประเภท คือ ดนตรีวิทยา ดนตรีดุริยศิลป์ และดนตรีศึกษา ในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นจะเป็นเพียงการเสนอปัญหา ซึ่งมาจากปัญหาของครูผู้สอน ปัญหาของนักเรียนและปัญหาของหลักสูตร ปัญหาที่มีผู้แสดงความคิดเห็นมากที่สุด ได้แก่ หลักสูตรการสอนวิชาดนตรีที่กำหนดให้มีการเรียนดนตรี 0.5 หน่วยต่อ 1 คาบ ปีนึงเรียน 3 เทอม การที่หลักสูตรกำหนดเช่นนี้ ทำให้กระทบกระเทือนหลายด้านต่อการจัดครูผู้สอนและเนื้อหาวิชาที่จัดสอน

อรวรรณ ขมวัฒนา (2538: 37-38) ได้เสนอผลการประชุมของกลุ่มนาฏศิลป์ สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่อภิปรายในเรื่องของปัญหาการเรียนการสอน และหลักสูตรนาฏศิลป์ในระดับการศึกษาทุกระดับ กลุ่มนี้ได้เสนอว่าควรจะวิจัยด้านนาฏศิลป์โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์หลัก ๆ คือ

1. วิจัยเพื่อให้ทราบความต้องการของครูผู้สอน
2. วิจัยเพื่อประเมินผลผู้เรียน
3. วิจัยเพื่อให้ทราบคุณลักษณะของบัณฑิตให้เป็นไปตามความต้องการของทางราชการในอนาคต
4. วิจัยเพื่อประเมินผลหลักสูตรวิชานาฏศิลป์ทุกหลักสูตร
5. วิจัยเพื่อประเมินคุณภาพของหลักสูตรวิชานาฏศิลป์
6. วิจัยผลงานวิจัย คือ การวิจัยผลงานด้านนาฏศิลป์ที่มีผู้ทำวิจัยแล้ว
7. วิจัยด้านเอกสารและวรรณกรรมเกี่ยวกับนาฏศิลป์
8. วิจัยเพื่อดูทิศทางและโครงสร้างของการวิจัยในอนาคต
9. วิจัยเพื่อศึกษาหาข้อมูลเรื่องทำราที่มาจากต่างสังกัดว่าจำเป็นจะต้องเหมือนกันหรือไม่

ในปี พ.ศ. 2536 สุกีร์ เจริญสุข (2538: 4-5) ได้วิจัยเรื่อง "สถานภาพการวิจัยสาขาศิลปะการแสดงในประเทศไทย" ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ผลการวิจัยสรุปจากบทคัดย่อ พบว่า

งานวิจัยด้านศิลปะการแสดงมีอยู่น้อย เมื่อเปรียบเทียบกับสาขาวิชาการอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะตัวศิลปะการแสดงเองยังเป็นวิชาที่เป็น "หน้าที่" ไม่ใช่วิชาที่เป็น "อาชีพ" ดังนั้นจึงมีผู้ที่ศึกษาเพื่อประกอบเป็นอาชีพน้อย ในความรู้สึกนั้นเมื่อประกอบเป็นอาชีพแล้ว ศิลปะการแสดงยังเป็นเพียง "อาชีพขั้นต่ำ" ผู้คนจึงมักจะศึกษา ผลการวิจัยที่นำมาพิจารณาในงานวิจัยชิ้นนี้ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ของนักศึกษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรจำนวน 85 เรื่อง คิดเป็น 78.70% จากงานวิจัย 108 เรื่อง เป็นหัวข้อที่ผู้วิจัยเองเห็นความสำคัญ แต่ไม่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเท่าที่ควร

งานวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาระดับปริญญา สาขาดนตรีทั้งหมด 5 เรื่อง จากสถาบันการศึกษาในประเทศ 2 เรื่อง และจากสถาบันการศึกษาต่างประเทศ 3 เรื่อง นอกจากนั้น 80 เรื่องเป็นวิทยานิพนธ์สาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องศิลปะการแสดง

งานวิจัยอีก 23 เรื่อง คิดเป็น 21.30% เป็นงานวิจัยของบุคคลทั่วไป ไม่อยู่ในเครือข่ายของวิทยานิพนธ์ พบว่า เป็นงานวิจัยในเรื่องทั่ว ๆ ไป ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเพื่อ

เสนอผลงานเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์สอนดนตรี จากสถาบันการศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการและจากมหาวิทยาลัยเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งอาจารย์ 3 ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ และตำแหน่งรองศาสตราจารย์ ยังไม่ปรากฏผลงานระดับตำแหน่งศาสตราจารย์

ผลการวิจัยแบ่งผลงานออกเป็น 5 สาขาด้วยกัน กล่าวคือ สาขาคนตรี วิชา 23 เรื่อง คิดเป็น 21.30% เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับประวัติบุคคลสมัยของดนตรี ประวัติของนักดนตรี สาขาคนตรีศึกษา 45 เรื่อง คิดเป็น 41.67% เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาดนตรี สาขานาฏศิลป์และการละคร 4 เรื่อง คิดเป็น 3.70% เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์และการละคร สาขาคนตรีและการแสดงพื้นบ้าน 16 เรื่องคิดเป็น 14.81% เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านทั้งหมด อันรวมถึงลักษณะทางวรรณศิลป์และคีตศิลป์ สังคมและวัฒนธรรมของเพลงพื้นบ้าน และสาขาสุดท้าย เป็นสาขาคนตรีที่เกี่ยวข้องกับงานสาขาอื่น ๆ เช่น นิเทศศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ อักษรศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ เป็นต้น

งานวิจัยที่พบ เป็นงานวิชาการใน "หน้าที่" ของข้าราชการมากกว่าเป็นงานวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาวิชาการด้านศิลปะการแสดง เรื่องที่นิยมวิจัยกันเป็นเรื่องพื้น ๆ ไม่สามารถส่งผลและสร้างแรงจูงใจผู้อ่านสร้างผลงานวิจัยใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ ที่สำคัญไม่สามารถนำผลงานการวิจัยไปใช้เพื่อการพัฒนาการแสดงให้เจริญขึ้นได้

สุกรี เจริญสุข (2538: 5) ได้ให้ข้อเสนอแนะของงานวิจัย ดังนี้

1. ควรมึงานวิจัยที่เป็นวิชาการดนตรีโดยตรงให้มากขึ้นในทุก ๆ สาขาวิชา เช่น ดนตรีศึกษา ดนตรีวิทยา ดนตรีปฏิบัติ เทคโนโลยีดนตรี ธุรกิจดนตรี ดนตรีไฟฟ้า ดนตรีแจ๊ส ดนตรีคลาสสิก ดนตรีไทย ดนตรีบำบัด อุตสาหกรรมดนตรี เพลงพื้นบ้าน นาฏการ และศิลปะการแสดง เป็นต้น

2. นักวิชาการดนตรีและนักวิชาการด้านศิลปะการแสดงทุกคน จะต้องมีผลงานวิจัยซึ่งควรเป็นงานวิจัยภาคสนามจริง ๆ ที่สามารถนำผลการวิจัยมาเขียนเป็นตำรามาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาพัฒนาในสาขาคนตรีและศิลปะการแสดงได้

3. สังคมไทยควรมีสถาบันวิชาการดนตรีและศิลปะการแสดงในระดับสูง เพื่อสร้างศิลปินที่มีความรู้ ความสามารถ เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพของศิลปะการแสดง พัฒนางานวิชาการและงานวิจัย และเพื่อทำหน้าที่บันทึกประวัติศาสตร์ของผลงานศิลปะการแสดงเอาไว้เพื่อการศึกษา

นอกจากนั้น คำร่าง วงศ์อุปราช และสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้บันทึกสรุปจากการประชุมทางวิชาการ เรื่อง การวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และศิลปะ ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 22-24 สิงหาคม 2523 และที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย วันที่ 29-30 สิงหาคม 2524 ซึ่งได้เสนอแนะแนวทางวิจัยเกี่ยวกับนาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งข้อมูล การใช้ข้อมูล และรูปแบบของการเสนอผลงานวิจัยไว้ดังนี้

การวิจัยนาฏศิลป์

นาฏศิลป์ หมายถึง ระเบียบและละครทั้งในระดับคลาสสิก ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับพื้นบ้าน จุดมุ่งหมายของการวิจัยนาฏศิลป์ คือ เพื่อศึกษารูปลักษณะเชิงต่าง ๆ ประโยชน์ วิถีชีวิตและความคิด อิทธิพลและศิลปสัมพันธ์ ตลอดจนประวัติและวิวัฒนาการ

ข้อมูลจะค้นคว้าได้จากสิ่งต่าง ๆ อันได้แก่ literature (เอกสาร ทฤษฎี วรรณคดี คำร่ำรำ บทละคร), traditional practice (ท่ารำ กระบวนรำ, ท่าทาง), informants (นักแสดง ผู้ชม นักวิชาการ นักประวัติศาสตร์), actual performance, การฝึกอบรม, การวิพากษ์วิจารณ์, ข้อมูลต่างชาติ, และเหตุการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่ได้นำมาใช้วิเคราะห์หาลักษณะเฉพาะ วิเคราะห์อิทธิพลอื่น ๆ ในงานนั้น วิเคราะห์อิทธิพลของงานนั้นในงานอื่น ๆ ศึกษาในรูปของสื่อ (traditional media) ศึกษาวิวัฒนาการ (development of forms) ศึกษาประวัติศาสตร์ (historical background) ศึกษาอิทธิพลต่อกัน ศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเพื่อความอยู่รอดในสังคม ศึกษาภาพชีวิต ความคิด ละคร ที่ปรากฏอยู่ในการแสดงและในวรรณคดี บทบาทของตัวละคร เปรียบเทียบตัวเอง การศึกษาเพื่อหาทฤษฎี การพิสูจน์ทฤษฎี ระบบโครงสร้างคณะ (ผสมโรง) ระบบธุรกิจ และDance Notation

บทสรุป มีได้ทั้ง conclusion และ summary

การเสนอผลงานวิจัย เสนอโดยใช้ 1) ข้อเขียน 2) รูปภาพกราฟิก วิถีทัศน์ notations และ 3) การแสดง (เป็นส่วนประกอบ)

จะเห็นได้ว่า จากการเสนอแนะแนวทางของการวิจัยดังกล่าว น่าจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์กรอบของทฤษฎีทางด้านนาฏศิลป์ ซึ่งค่อนข้างกว้างและลึก ข้อมูลต่าง ๆ นักวิชาการและนักพัฒนาหลักสูตรทางด้านนาฏศิลป์น่าจะได้นำไปพัฒนาหลักสูตรในอนาคตของวิทยาลัย

นาฏศิลป์ต่อไปได้ นอกจากทางด้านนาฏศิลป์แล้ว ผู้วิจัยทั้ง 2 คนยังได้เสนอการวิจัยทางคีตศิลป์ สำหรับนักวิชาการสายคีตศิลป์ดังต่อไปนี้

การวิจัยคีตศิลป์

คีตศิลป์ หมายถึง การบรรเลงและการขับร้องในระดับคลาสสิก ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับพื้นบ้าน จุดมุ่งหมายของการวิจัยคีตศิลป์ คือ เพื่อศึกษารูป ลักษณะ การแสดง (วงและเดี่ยว) เพื่อรวบรวมและเรียบเรียงโน้ตเพลง เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการ และเพื่อศึกษาอิทธิพล input และ output

ข้อมูลจะค้นคว้าได้จาก เอกสาร, โน้ต, traditional practice, actual performance, informants, training, theories, criticism และข้อมูลต่างชาติ

ข้อมูลที่ได้นำมาใช้หาลักษณะเฉพาะ หาดิถีพล หาประวัติ หาวิวัฒนาการ ของรูปแบบ ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเฉพาะ หาทฤษฎี และพิสูจน์ทฤษฎี

การเสนอผลงานวิจัย เสนอโดยใช้ 1) ข้อเขียน 2) แถบบันทึกเสียง 3) วิดีทัศน์ การแสดง และ 3) โน้ต

จากข้อมูลและข้อเสนอแนะดังกล่าว จะเอื้อให้นักวิชาการสายคีตศิลป์ได้วิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านคีตศิลป์ให้กว้างขวางและลึกซึ้งมากขึ้น

จากผลงานวิจัยและผลการประชุมสัมมนาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ชัดว่า นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ การสืบทอดความรู้ และการพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมไทย รวมทั้งมีความวิตกกังวล ห่วงใยว่ามรดกล้ำค่าของชาติถึงคราววิกฤต ใกล้เคียง สูญหายไป นักวิชาการจึงได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เสนอแนะรูปแบบ วิธีการต่าง ๆ ตลอดจน สนับสนุนให้มีการวิจัยเพิ่มมากขึ้น การวิจัยจะเป็นหนทางหนึ่งในการช่วยส่งเสริมให้ศิลปวัฒนธรรม สืบสานต่อไปในอนาคตข้างหน้าได้อย่างดี และสอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ซึ่งเกี่ยวข้องกับอนาคตภาพ ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย